

**TÜRK HALK OYUNLARINDA KULLANILAN
ARAÇ VE AKSESUARLARIN ANLAM VE İŞLEVLERİ
ÜZERİNE İNCELEMELER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Suna GİCİLİ

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 16 Eylül 1999

Tezin Savunulduğu Tarih : 05 Ekim 1999

Tez Danışmanı : Öğr. Gör. Cihangir TERZİ

Diğer Jüri Üyeleri: Yrd. Doç. Dr. Gökten AY

Yrd. Doç. Afşin EMİRALİ

Eylül 1999

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

ÖNSÖZ

Türk Folkloru bünyesinde önemli bir yeri olan Halk Oyunları'nda (Dansları'nda) gerek kostüm gerek kostümler üzerindeki aksesuarları ve gerekse oyunların icra edildiği mekanlar içerisinde yer alan araç ve aksesuarların yalnız görsellik açısından değil aynı zamanda tarihi, geleneksel, otantizm, estetik ve oyun açısından da üstlendikleri önemli ifadeleri yüklendikleri bilinmektedir.

İşte bu araç ve aksesuarların oyun içerisindeki anlam ve ifadelerini ortaya koymak maksadıyla mesele incelenmeye değer bulunmuş ve konu İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Halk Oyunları Anasanat Dalı bünyesinde Yüksek Lisans Tezi olarak ele alınmıştır.

Daha önce değişik kaynaklarda lokal olarak ele alınan bilgilerin bilimsel bir bakışla bir araya getirilip irdelenmeye çalıştığımız konu üzerinde yaklaşık bir yıl süren bir kaynak tarama ve değerlendirme çalışması sürdürülmüştür. Bu süreç içerisinde çeşitli vesilelerle yardımlarını gördüğüm danışmanım Öğr. Gör. Sayın Cihangir TERZİ'ye, Kültür Bakanlığı HAGEM çalışanlarına teşekkür ederim.

İstanbul 1999

SUNA GİCİLİ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	ii
KISALTMALAR.....	vii
ÖZET.....	viii
SUMMARY.....	ix
BÖLÜM 1. GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 2. OYUN-AKSESUAR VE ARAÇ KOMBİNASYONU ÜZERİNE GENEL BİLGİLER.....	3
2.1. DANSIN DOĞUŞU VE AMACI.....	3
2.2. DANS GÖSTERİSİNDE TAMAMLAYICI GÖRSEL UNSURLAR.....	14
2.2.1. Halk Oyunlarının Sergilendiği Mekanlar.....	14
2.2.2. Halk Oyunlarında Kullanılan Kostüm ve Aksesuar Elemanları.....	16
2.2.3. Halk Oyunlarında Araç Kullanımının Amacı.....	17
BÖLÜM 3. TÜRK HALK OYUNLARINDA KULLANILAN ARAÇ VE AKSESUARLARIN YAPISAL VE FİZİKİ TASNİFİ.....	19
3.1. HALK OYUNLARINDA KULLANILAN ARAÇLAR.....	19
3.1.1. Metal Araçlar.....	19
3.1.1.1. Altın.....	20
3.1.1.2. Bıçak-Kama-Hançer.....	21
3.1.1.3. Kılıç-Kalkan.....	22
3.1.1.4. Orak.....	23

3.1.1.5. Sini-Tepsi.....	24
3.1.1.6. Tüfek-Tabanca.....	24
3.1.1.7. Tırpan.....	25
3.1.1.8. Para (Madeni).....	25
3.1.1.9. Yüzük.....	25
3.1.1.10. Zil.....	26
3.1.1.11. Tencere Kapağı.....	26
3.1.1.12. Mangal (Ateş).....	27
3.1.2. Ahşap Araçlar.....	28
3.1.2.1. Kaşık.....	29
3.1.2.2. Su Kabağı.....	30
3.1.2.3. Sopa-Asa-Değnek-Baston-Çubuk vb.....	31
3.1.2.4. Teşi-İğ.....	31
3.1.2.5. At-Deve vb.....	32
3.1.3. Dokuma Araçlar.....	32
3.1.3.1. Mendil.....	33
3.1.3.2. Peşkir-Havlu.....	33
3.1.3.3. Keçe.....	34
3.1.3.4. Poşu (Poşi)-Yemeni.....	34
3.1.3.5. Yağlık.....	37
3.1.3.6. Urgan.....	37

3.1.4. Diğer Araçlar.....	38
3.1.4.1. Davul.....	38
3.1.4.2. Elek.....	42
3.1.4.3. Helke-Bakraç.....	42
3.1.4.4. Ateş (Mangal- Meşale- Işık).....	43
3.1.4.5. Tas.....	43
3.1.4.6. Tespih.....	43
3.1.4.7. Post (Tilki-Koyun vb.).....	44
3.1.4.8. Tarak-Ayna.....	44
3.1.4.9. Mum-Tabak.....	44
3.1.4.10. Sepet-Testi.....	45
3.1.4.11. Tef.....	45
3.1.4.12. Yemeni-Ayakkabı.....	45
3.2. HALK OYUNLARINDA KULLANILAN AKSESUARLAR.....	46
3.2.1. Metal Aksesuarlar.....	47
3.2.1.1. Köstek-Saat.....	48
3.2.1.2. Haçer-Kama.....	49
3.2.1.3. Küpe-Bilezik-Hızma-Halhal-Yüzük-Saç Tokası.....	49
3.2.1.4. Şirik-Üçkor.....	50
3.2.1.5. Hamayıl- Muska.....	51
3.2.1.6. Kemer-Kemer Tokaları.....	52
3.2.1.7. Gerdanlık.....	53

3.2.1.8. Gıdıklık.....	53
3.2.1.9. Tepelik.....	54
3.2.2. Cam-Plastik ve Ahşap Aksesuarlar.....	55
3.2.2.1. Boncuk ve Nazarlık.....	55
3.2.3. Örgü ve Dokuma Aksesuarlar.....	56
3.2.3.1. Pazubant.....	57
3.2.3.2. Heybe.....	57
3.2.3.3. Para Kesesi.....	58
3.2.3.4. Döşlük	59
3.2.3.5. Silahlık.....	59
 BÖLÜM 4. TÜRK HALK OYUNLARINDA KULLANILAN ARAÇ VE	
AKSESUARLARIN İŞLEVİ VE ANLAMLARI.....	61
4.1. ERKEK OYUNLARINDA KULLANILAN ARAÇ	
VE AKSESUARLAR.....	61
4.2. KADIN OYUNLARINDA KULLANILAN ARAÇ	
VE AKSESUARLAR.....	63
4.3. ORTAK OYUNLARDA KULLANILAN ARAÇ	
VE AKSESUARLAR.....	65
 SONUÇ.....	68
KAYNAKÇA.....	70
ÖZGEÇMİŞ.....	75

KISALTMALAR

Ans.	Ansiklopedi
a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.Ans.	Adı Geçen Ansiklopedi
Bkz.	Bakınız
C	Cilt
gös.yer.	Gösterilen Yer
HAGEM	Halk Kültürünü Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü
M.Ö.	Milattan Önce
Öğr.Gör.	Öğretim Görevlisi
s	Sayfa
Yay.	Yayınları
Yrd.Doç.Dr.	Yardımcı Doçent Doktor

ÖZET

Bu çalışmada önce tarihsel süreç içerisinde dansın gelişiminden bahsedilmiş ve bu süreç ile birlikte ne türden gelişme ve değişimler olduğu aktarılmaya çalışılmıştır. Dansın (oyunun) ilkel insanla birlikte başladığı ve danslar sırasında kullanılan araç ve aksesuarların biçimsel ve işlevsel açıdan göstermiş oldukları gelişmeleri takip etmekte yardımcı olacağı inancıdayız.

Halk Oyunları (Dansları) gösterimleri sırasında kullanılan araç ve aksesuarların yüklendikleri anlam ve işlevleri hakkında bilgiler verildikten sonra her iki unsuru da doğrudan ve dolaylı olarak etkileyen ya da destekleyen unsurlar ile ilgili bilgiler verilmiş, kostüm-aksesuar, oyun-arac birliktelikleri ve Halk Oyunlarının sergilendiği mekanlar ile aralarındaki ilişkiler hakkında bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

Yine bu araç ve aksesuarlara ilişkin tespit edilen isim listeleri verilmiş. Türk Halk Oyunlarında yaygın olarak kullanılmasının bir sebebi olarak el sanatlarının (dokumacılık, oymacılık, maden işlemeciliği vb.) Anadolu kültüründe yaygın ve yerleşik olmasının önemi bir kez daha ortaya çıkmıştır.

SUMMARY

The combination of dance and melody which have been developing one within the other through human history and are performed in the present, is perceived as the most effective and passionate one of fine arts. With this feature, it is seen as the most intensive area for research, improvement and staging studies. Therefore, this study has been begun to bring up the aesthetic values, meanings and function of instruments and accessories which are used in an area where feelings and thoughts are successfully shared among the societies and expressed in an universal point of view.

However, the studied subject has a frame in which just the instruments and accessories used in dances of Turkish Folklore are observed and it is localized around the Turkish culture.

In the beginning of the study, it is observed that there are information and material about the subject in various sources although they are limited and disorganized. Therefore, on the first hand, information in these sources are gathered together and they are evaluated in a sense of thesis. Used material is obtained by searching written material such as encyclopedia, books, magazines etc., making use of various private and official archives, interviewing some people having local knowledge and some experts, getting pictures from private and official collections, using the

academic and individual knowledge composed of experiences in the area of Turkish Folk Dances since 15 years. However, it should be explained that field research could not be done sufficiently due to the lack of time, economic limitations and because of the great dimensions and deepness of the selected subject.

The studied subject is examined and evaluated in three main directions according to studying plan and thesis composition. The first one covers the fundamental and preliminary information with a general introduction to definition and explanation of some concepts about dance, the history of costume and accessories according to their etymological, visual and functional features.

Next, the instrument, and accessories used in Turkish Folk Dance are classified according to their structural and physical characteristics. As a result of this classification, the relation between the structural and physical characteristics of instruments and accessories and their meanings and functions in dance is explained in details with the related pictures.

And the last, in a different direction, the instruments and accessories used in Turkish Folk Dances are observed according to male dances, female dances and common dances. The subject is more limited to dances and supported by various information and related photographs.

As before indicated, "Studies About Meanings And Functions Of Instruments And Accessories Used In Turkish Folk Dances" which is a very wide subject and needs field studies, covers many subtitles, each of them is a subject of different theses. There fore, if this subject is examined and searched in an academic view of point, scientifically, it will be more clear and fiil a lack in Turkish culture. This study will also be a base for next coming studies.

BÖLÜM 1. GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca iç içe gelişen ve günümüzde sahnelenen dansın (oyun) ve müziğin birlikteliği, güzel sanatların belki de en tutkulusu ve etkileyicisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu özelliği ile bütün dünyada araştırma, geliştirme ve sahneleme çalışmalarının da en yoğun olduğu alan olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla duygu ve düşüncelerin toplumlar arasında en iyi paylaşıldığı ve evrensel bir üslupla ifade edildiği bu alanda kullanılan araç ve aksesuarların anlamlarını, işlevleri, estetik değerlerini ortaya koymak ve elimizden geldiği kadar incelemek üzere böyle bir çalışmaya girişilmiştir. Ancak incelenen konu yalnızca Türk Folkloru içindeki oyunlarda kullanılan araç ve aksesuarların incelenmesine yönelik olarak sınırlandırılmış ve Türk Kültürü çerçevesinde lokalize edilmiştir.

Çalışmamızın başlangıç safhasında konu ile ilgili bilgi ve materyalin çeşitli kaynaklarda dağınık ve sınırlı olsa ele alındığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla öncelikle bu kaynaklardaki bilgilerin bir araya toparlanması ve tez kompozisyonu içerisinde değerlendirilmesi yoluna gidilmiştir. Kullanılan materyallerin elde edilmesi Ansiklopedi, kitap, dergi v.s. yazılı kaynaklar taramak, çeşitli özel ve tüzel arşivlerden faydalanmak uzman ve mahalli bilgilere haiz kişilerle görüşme, şahsi ve resmi koleksiyonlardan resimlere ulaşmak, yaklaşık onbeş yıldır içinde bulunduğum Türk Halk Oyunları alanında edindiğim kişisel ve akademik bilgilenmeleri devreye sokmak suretiyle gerçekleştirilmiştir. Ancak şunu hemen belirtmek gerekir ki seçilen konunun boyutları ve derinliğinin çok fazla oluşu nedeniyle çeşitli ekonomik ve zaman problemlerinden ötürü belki de asıl yapılması gereken saha araştırmaları yeterince gerçekleştirilememiştir.

Ele alınan konu, çalışma planı ve tez kompozisyonu açısından üç ana doğrultuda incelenmiş ve değerlendirilmiştir. İlk olarak oyun, (dans) kostüm ve aksesuarların tarihi, etimolojik, görsel ve işlevsel özellikleri doğrultusunda kavramların tanım ve açıklamalarına yönelik genel bir giriş yapılarak okuyucu açısından temel ve ön bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Bunun ardından Türk Halk Oyunlarında kullanılan araç ve aksesuarların yapısal ve fiziksel tasnifine gidilmiş ve tasnifleme sonucunda ortaya çıkan araç ve aksesuarların yapısal ve fiziksel özellikleri ile bu değerlerin oyun içerisindeki anlam ve işlevleri ayrıntılı olarak verilmiş ve ilgili resimler gereken yerlerde kullanılmıştır. Ayrıca çalışmanın sonuna doğru başka bir bakış açısı ile Türk Halk Oyunlarında kullanılan araç ve aksesuarlar erkek oyunları, kadın oyunları ve ortak oynanan oyunlar bazında ele alınmış ve konu daha ziyade oyun yörüngesinde irdelenerek çeşitli bilgi ve ilgili fotoğraflarla pekiştirilmiştir.

Daha öncede belirtmeye çalıştığımız üzere çok geniş ve aslında saha çalışması gerektiren Türk Halk Oyunlarında Kullanılan Araç ve Aksesuarların Anlam ve İşlevleri Üzerine İncelemeler adlı konu kapsamında ortaya çıkartılan alt başlıkların hemen hepsi ayrı ayrı bir tez çalışmasının gerektirmektedir. Bu nedenle daha sonra yapılmasını arzu ettiğimiz bilhassa bilimsel ve akademik çalışma ve taramalarla meselenin tam anlamıyla açıklığa kavuşturulması, Türk Kültürü açısından bu bağlamda önemli bir boşluğu dolduracağı kanaatindeyiz. Bizim açımızdan gerçekleştirilen çalışmanın mesele hakkında kayda değer topografik bir kaynak teşkil ettiğini düşünmekteyiz.

BÖLÜM 2. OYUN-AKSESUAR VE ARAÇ KOMBİNASYONU ÜZERİNE GENEL BİLGİLER

2.1. DANSIN DOĞUŞU VE AMACI

Oyun kavramı ile eş anlamlı düşündüğümüz dans kelimesini etimolojik olarak tanımlamak ve açıklamak üzere değişik kaynaklarda ne tür tanımlamalara yer verildiğine kısaca göz atmak gerekir. Bunlardan bazıları aşağıda verilmiştir.

"Dans; fr. danse Müzik temposuna uyarak yapılan ve estetik değer taşıyan düzenli vücut hareketleri, raks."

"Dans etmek; müzik temposuna uyarak estetik değer taşıyan vücut hareketleri yapmak."¹ Dansçı; dans eden kişi, dansı meslek edinen kişi.

"Dans; fr. danse (belli bir uyuma dayalı oyun) dan dans. Türkçe'ye 19.yy'da geçti, sonradan halk oyunları karşılığında da söylenir oldu. (Halk Dansları, Dansçı, Dansçılık...)"²

"İlk enstrümanlar avcının yayından oluşan müzik aleti gibi başka amaçlar için kullanılan eşyanın müzik amacına dönüştürülmesi ile ortaya çıkmıştır. Ritim enstrümanları şarkı ve dansa eşlik etmek üzere tarihsel açıdan ilk gelişendir"³

¹ Türkçe Sözlük , Türk Dil Kurumu Yay. C.1, s.201.

² İsmet Zeki Eyüboğlu, Türk Dilinin Etimolojisi Sözlüğü, Sosyal Yay. İstanbul 1991, s.167.

³ Emel Çelebioğlu, Tarihsel Açıdan Evrensel Müziğe Giriş, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1986, s. 7.

Başka bir kaynakta ise dansın (oyunun) ortaya çıkışı ile ilgili olarak ilk çağda orta çağda ve Rönesans dönemlerinde müzik ve dans ilişkisi üzerine bilgiler vermiş ve çağlar öncesine kadar uzanan bir tarihten söz etmektedir. Önce müziğin var olduğu ve daha sonrada taklitten yola çıkılarak dansın müzikal seslere eşlik edişini ifade etmektedir.

“1- İlk Çağ: Bu devrede sadece melodi ile ritimden bileşik bulunan musiki, şiirle ve beden hareketleriyle karışıktı.

2- Orta Çağ: İlk çağın devamı şeklinde olmakla beraber beden hareketleri yoktur.

3- Rönesans Devri: Kontrupuan kurallarına göre yapılan çok sesli musiki hakimdir.”⁴

“Dansın Anadolu’da ilk toplu ve yerleşik hayata geçildiği zamanlarda varolduğunu yapılan arkeolojik kazılar doğrulamaktadır. Konya’da Çatalhöyük’te yapılan neolitik kazılardaki duvar resimleri bu görüşün doğruluğunu çok açık bir biçimde ortaya koymaktadır. M.Ö. 500-6500 yıllarına ait yapı kalıntılarının duvarlarında bulunan iki metre boyundaki resimlerin konularını toplu danslar oluşturmaktadır.”⁵ (Bkz. Resim 1)

Resim 1

⁴ Ahmet Muhtar Ataman; Musiki Tarihi; Devlet Konservatuarı ve Gazi Eğitim Enstitüsü Ders Kitapları, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1947, s.3.

⁵ Şerif Baykurt, Türk Halk Dansları ve Anadolu Uygarlıkları, “III.Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, s.49-50. Ankara.

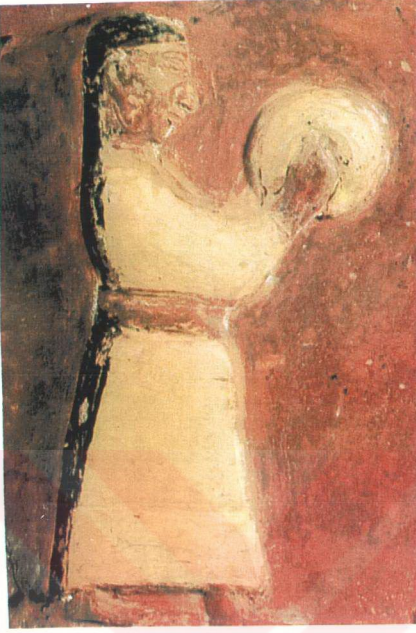
Çorum ili sınırları içerisinde bulunan, Eski Hitit çağında önemli bir kültür merkezi olan İnandıktepe ve civarında yapılan kazılarda ortaya çıkan vazolar ve levhalar üzerinde özellikle İnandıktepe vazosu (dört kulplu) üzerindeki resim ve kabartmalarda da çeşitli müzik aletleri ve bunları kullanan insan figürlerinin yanı sıra akrobasi figürleri ile dans eden insan figürlerine rastlanmıştır. (Bkz. Resim 2)

Resim 2. İnandıktepe vazosundan dans eden insan figürü.

Bu kazılar sırasında vazo ve levhalardan elde edilen bazı müzik aletlerini ve diğer araçlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz.

- 1) Sunaklar
- 2) Vazolar
- 3) Kılıç
- 4) Asa ve ucu kıvrık baston şeklinde
- 5) Sandalyeler-Tahtlar
- 6) Yatak
- 7) Çalpara
- 8) Sazlar
- 9) Lirler
- 10) Kutsal mahal-mabet

Resim 3-4 İnandıktepe kazılarında görüntüler.

Resim 5

Bu kazılarda ortaya çıkan levhalar ve çeşitli araçlar üzerindeki resimlerden yola çıkılarak daha önce yapılan ve M.Ö. 13.yy'a kadar uzanan çeşitli dönemlere ait bilgiler vermenin yanı sıra bu dönemlerle benzerliklerde görülmektedir.

Buradan çıkarılacak bir sonuçta dans kültürünün ve dans sırasında bazı araçların kullanılmasının yakın bir geçmişe ait bir özellik olmadığıdır. Dansın (oyunun) insan yaşamı içindeki yeri ve önemi hakkında tarihsel bilgilerin ne denli eski olduğunu göstermektedir.

Dans, adımları ve bedeni belirli bir müziğin ritmine uydurarak yapılan hareketler dizisi. İnsanoğlu ilk çağlardan beri dans etmektedir. Önceleri dinsel amaçla yapılan ve türlü duyguların belirtilmesinde araç olarak kullanılan dans, zamanla ulusların niteliklerini belirleyen başlıca özelliklerden biri haline dönüştü. Çok eskiden, bir savaşın kazanılması, ilkbaharın gelişi, bayram coşkuları, başarıyla sonuçlanan zorlu av partileri, sağnak yağmur, hatta bir yanardağın püskürmesi, insanların dans etmesi için yeterli nedenlerdi.

"Yüzyıllar geçtikçe dans nedenleri de değişti, yeni nitelikler kazanmaya başladı. Mısırlılar, İbraniler, Romalılar, Bizanslılar ve Yunanlılar adımları ve beden hareketlerini belirli kurallara bağladılar. Hindistan ve Japonya'da ise dans, sanatların en yücesi sayılır. Ortaçağ boyunca gelişmesini sürdüren dans sonuçta dinsel nitelikten ayrılarak, başlıca sahne gösterisi haline dönüştü.

16. Yüzyılda, Fransa ve İtalya'da besteciler yalnız dans için yapıtlar bestelemeye başladılar. Pavane-gaillarde ikilisi bu dönemin en tipik dansıydı. 17. Yüzyılda allemande-courante, sarabande ve gigue o dönemin simgesi oldu. 18. Yüzyılda dans, salonlardan bale orkestralarına sıçradı. 19. Yüzyıl ulusal dansların doğduğu çağ oldu.

Çeklerin polka ve redowa'sı, İngilizlerin quadrille'i, Fransızların cotillon'u, İspanyolların mazurka ve cracovienne'i, İtalyanların tarantella ve barcarole'si, Macarların çardaş'ı ayrıca Güney Amerika'nın Afrika kökenli Amerikan Siyahlarının yüzlerce dansı dünyayı sardı. Türklerde ise dans, Orta Asya'da başlar.

Eski Türk dillerinde dansa, büzik ya da büdik denirdi. Şaman ayinlerinin başlıca ögesi danstı. Kazan ve başkurt lehçelerinde dans karşılığı olarak bugün biyüv sözcüğü kullanılır. Türkler Anadolu yoluyla Batı'ya yaklaştıkça, dansları da değişti. Mevlevihane'lerde sema, dinsel dansın simgesi oldu. Soylu saraylarında ve kentli elindeyse çiftetelli, köçekçe vb. klasik dans türleri olarak görüldü. Folklor dışında kalan ve bugünkü hızlı iletişim araçlarıyla ulus, ırk ve din ayırt etmeksizin tüm dünyayı saran dans, insanları birbirine yakınlaştıran başlıca etkenlerden biri olmuştur.”⁶

İnsanın duygularını ve yaradılışına ilişkin anlatım biçimlerini dans aracılığıyla dile getirmesi, hem içgüdüsel, hem evrensel bir olgu olmuştur.

Dans, tek kişi tarafından, ya da grup halinde icra edilebilir. Bir gösteri ögesi olduğu kadar, genel nitelik kazanmış duyguları da sergiler. Bu sanat dalının anlatım tayfı, dinsel duygulardan müstehcen olaylara, hatta insanın içinde saklı bulunan zalimlik güdülerine değin uzanır. Dans kimi zaman ciddi, ağırbaşlı ve kontrollü, kimi zaman da denetim tanımayan özelliklere bürünebilir. Mevlevilerin pervane dönmesi, bir açıdan kendinden geçmeyi, kendini inanç duygularına kaptırmayı ifade eder.

”Ortaçağ Avrupa'sında, kitlesel bir biçimde dinsel heyecanın etkisiyle insanların sokaklara dökülerek duyularını dansla dile getirmeleri ve sonunda kafalarını duvarlara vurarak ölüme kadar varan bir histeriye kapılmaları “dans” kapsamındadır.”⁷

⁶ Müzik Ans., “Dans” maddesi, Saner Matbaacılık , Ankara 1992 , C.2 , s.423.

⁷ gös.yer.

Eski Uygarlıklarda Dans

"Eski Mısır'da dans sanatı, daha çok kadınların ve bu işi meslek edinmiş olanların alanı kabul ediliyordu. Mısır yontucuları, dansın günlük hayattaki önemi hakkında günümüze bilgi ileten eserler bırakmışlardır. Seramik parçalarının üzerindeki resimler, dansın Fenikelilerde de çok gelişmiş olduğunu kanıtlamaktadır. Asur resimlerinde de dans sahnelerine rastlanmaktadır.

İlkçağda antik Grek uygarlığında dans sanatı doruk noktasına ulaşmıştır. Partenon'un fresklerinde görülen dansöz pozları, bugün için bile incelik bakımından özendiricidir. Bu resimler dans sanatını ideal güzelliğe ulaştırmak isteyenler için sürekli bir esin kaynağı olmuştur.

Antik Anadolu ve Yunan uygarlıkları, dansı dinsel törenlerin bir parçası haline getirmiştir. Bu dönem tiyatrosunda önemli bir yeri olan korolarda, anlatımın bir bölümü dansla dile getirilirdi.

Romalılar dansa bu oranda önem vermiş değildir. Ancak Roma'da pandomim sanatı oldukça gelişmiştir."⁸

Uzakdoğu'da Dans

"Dans, Asya ülkelerinin tümünde çok gelişmiştir. Uzakdoğu ve Hindin'de dansın toplumsal hayatın vazgeçilmez bir yönü olduğu söylenebilir. Japon geyşaları ve Hindistan'ın Naute kızları, dansçılığı bir meslek olarak küçük yaştan başlayarak öğrenip geliştirmek zorundadırlar. Naute kızlarının dansında ayaklar pek hareketli değildir, ancak vücut ve kollar çok güzel kullanılır. Hint dansları "yılanın kıvranmasına değil, dumanın yavaşça savrulmasına" benzetilebilir.

⁸ gös.yer

Hindu tapınaklarında dans önemli bir yer oluşturur. Ayak bileklerine bağlanan ziller, Hint danslarına ayrı bir özellik katar. Seylan ve Hindistan'daki "şeytan dansı", şifa için yapılır.

Japonya'da dans, feodal dönemde soylu savaşçıların eğlencelerinden oluşan geleneksel Japon Nö tiyatrosunun bir ögesini oluşturur. Japon danslarında kullanılan yelpaze, dramatik ve simgesel bakımdan önemli bir aksesuardır. Japonya'da bir çeşit "yelpaze dili"nin de geliştiği söylenebilir.⁹

Kızılderili Dansları

"Kızılderililerde dans toplumsal bir eğlencedir ve çoğunlukla şarkı ile birlikte yapılır. Bu danslarda kullanılan ritimler oldukça karmaşık bir sistem oluşturmaktadır. Bazı Kızılderili dansları saatlerce, hatta günlerce sürmektedir. Eskiden, bazı Kızılderili kabilelerinde ava çıkmadan önce Bufalo dansları yapılırdı. Pueblo Kızılderilileri, New Mexico ve Arizona'daki öteki kabileler, "Kartal Dansı, Gökkuşağı Dansı, Mısır Dansı" gibi olağanüstü güzel ve çarpıcı danslarla, sanat açısından hiç de ilkel olmayan ve günümüz koreograflarını özendiren çok boyutlu uygulamalar gerçekleştirdi. Meksika Kızılderililerin dansları daha da çeşitli ve zengindir."¹⁰

Avrupa Saray Dansları

"Tarih boyunca, Avrupa halk danslarının köy çayırlarından soyluların salonlarına, kralların saraylarına geçtiği bilinmektedir. Bu geçişle birlikte, müzik taşıdığına göre, dansın enstrümantal müziği büyük ölçüde etkilediği kesindir. Dans tarihi, müzik tarihini derinden etkilemiştir denebilir."¹¹

⁹ gös.yer.

¹⁰ a.g.Ans., s.424.

¹¹ gös.yer.

Dans ve Din

“En eksi, ilkel devirlerde dahi insan topluluğunun yaptığı bütün dini ibadetlerin raks (dans) esasına dayandığı görülmektedir. Halen halk arasında söylenen “ayin-oyun” sözü bu gerçeğin bir ifadesi olsa gerek. Ayinler eski Türklerde de mevcuttu. Eski ibadetlerin raks (dans) şeklinde yapıldığı veya o devirlerde oyunun bir nevi ibadet olduğu toplumsal bir gerçektir.”¹²

“Genel olarak bütün dinler dansa karşı çıkmıştır. Her çağda ve hemen her ülkede, din adamları dansı horlamışlar, halkın bu yöndeki ilgisini kösteklemeye çalışmışlardır. Ancak dansın bireysel ve evrensel bir gereksinim olması, din adamları çevrelerinin yönetimini zamanla değiştirmiştir. Hristiyanlığın başlangıcında, dansın dinsel törenlerde yer aldığı bilinmektedir. Tertulian’a göre (M.S. 155-222), cemaat ilahiler söyleyerek dans etmekteydi. Bu olayın temelinde eski tapınak törenlerinin bulunduğu açıktır. İkinci ve üçüncü yüzyıllarda, bazı Hristiyan tarikatlarında dans, ibadetin mistik bir parçasını oluşturuyordu. Ancak 744 yılında Papa Zakarias dansı yasakladı. Buna rağmen dans, Paris’te paskalya törenlerinde, Seville, Katalonya ve Bask bölgesinde, İsviçre’nin Valais kantonunda toplumsal yerini korudu.

Hristiyan sanatın yüksek çağında ressamalar, dansı melekler ve azizlerin dinsel coşkusunun doğal bir ifadesi olarak gösteriyorlardı. Boticelli’nin “Nativity” adlı tablosu, İsa’nın doğumunun dansla kutlandığını göstererek bu konuda sağlam bir örnek oluşturmaktadır. Ağır tempolu ve çok duyarlı bir İspanyol dansı olan Sarabande, tarih boyunca din adamlarının yasaklamalarıyla karşılaşmıştır. Bazı yazarlar, moral kaygıları ileri sürerek Sarabande’de şeytanın rol aldığını söylemekteydi.

¹² Hasan Basri Öngel, 5. Milletlerarası Türk Halk Kongresi Bildirileri, Ritüel Kökenli ve Folklorik Özellikleri Bakımından Köçeklik Geleneğimiz, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1997, s.269.

Barok müzikte çok ayrıcalıklı bir yeri olan Sarabande'nin duyarlılığı, derinliği ve inceliği göz önünde tutulursa, bu dansın "şeytansı" bir çekiciliği olduğu kabul edilmelidir. Din çevrelerinin dans karşısındaki tutumundan başka, genelde dans "cinsel duyguları kışkırttığı" gerekçesiyle eleştirilmiştir. Vals bile bu nedenle saldırıya uğramıştır. Britannica Ans.'deki "Dans" maddesinde, "İngiltere'de puritan rejimi çağında dans neredeyse yok oldu" denmektedir.

Dans, toplumsal hayatın önemli bir ögesi olduğundan, toplumsal değer ölçülerinin dans önündeki durumunu incelemek gerekir. Böylece nesnel bir yargıya varılabilir."¹³

Dansın Müzik Üzerindeki Etkisi

Dansa genellikle müzik, şarkı ya da ritim gibi bir tartım eşlik eder.

"Bu etki ölçülemeyecek denli büyüktür. Tek sesli şarkılar ve eski armonize müzikten (16. Yüzyıl ilahileri de dahil), iki, üç, dört, ve altı ritimlere geçiş de katılarak, eşit ve dengeli vezinlerin, düzenli uyumları, kontrastlı pasajların, bilinçli tekrarların kullanımında dansın büyük rolü olmuştur. Dans çeşitleri enstrümantal müzik bestecileri tarafından geniş biçimde kullanılmıştır. Suit'den sonat'a, sonra da senfoniye kalan en önemli miraslardan biri "menuet" dir. 19. Yüzyılın romantik döneminde bestelenen tek bölümü dans çeşitlerine dayanmaktaydı. "Süit" formunda yapılan besteler, barok dönemin ustaları tarafından dans çeşitleriyle örülmüştür.

Modern besteciler de enstrümantal parçalarında çağdaş dans ritim ve biçimlerini kullanmışlardır. Dans edilsin diye bestelenmiş olmayan birçok çağdaş enstrümantal müzik eserinin stili, 20.yüzyıl Ragtime akımının etkisinde kalmıştır. Aslında, belirli bir dansın biçim ve ritmi taklit edilmediği halde, müzikte dansın ruhuna sık rastlanmaktadır.

¹³ a.g.Ans., s.425.

Folklor dışında kalan ve bugünkü anlamıyla değişik bir nitelik taşıyan dans müziği, ırk, ulus ve din farkı gözetmeksizin, tüm insanlık tarafından benimsenmektedir. Yüzyılımızın başındaki tango, çarliston gibi danslar, gelişen dansta birleştirmiş olmaktadır.”¹⁴

Dans Müziği

“Ritim, müzikle dans arasındaki ortak birliği sağlayan öğedir. Ritmi çalgılamada belirleyen ise, genellikle vurma çalgılardır. Dans müzikleri genelde ikiye ayrılır;

1) Ritmi tarihsel kaynaklara dayanan müzikler (Yunan, Hint Arap ritimleri). Bu danslarda, söz, müzik, dans bileşimi temeldir.

2) Kaynağını yalnız müzikten ve danstan alan, bağımsız ritimli müzikler. Halk dansları bu çerçevededir ve içten gelen bir müzik ve vücut anlatımı yaratan zengin, değişik ritimlerde.

Mağara dönemi insanının av kutsama danslarından günümüz diskolarına otantik ve orijinal olandan popüler her dans türünün uygulanışına kadar, toplumsal değil psikolojik değerler taşıdığı da bilinmektedir. 20. Yüzyılda kitle iletişim araçlarının sağladığı olanakların “dans” olgusuna yeni boyutlar kazandırdığı söylenebilir. En önemli boyut, dünyanın hemen her kıtasında geçerli olan ortak bir “dans dili”nin kullanılmasıdır. Bu olgu, bir anlamda kısırlaşma, tekdüzeliğe yönelme durumudur, başka bir açıdan insanların ortak davranış biçimlerini sergilemektedir.

Dans müziği ve dans, sosyolojik planda “ortak davranış normları”nı belirlerken, zevkleri kalıplaştırmaktadır.”¹⁵

¹⁴ gös.yer.

¹⁵ a.g.Ans. s. 426.

Türklerde Dans

“Eski Türk boylarında dansa önem verilirdi. Etnografi araştırmaları, şaman ayinlerinde dansın toplumsal bir yeri olduğunu göstermektedir. Doğu Türkistan’da, şamanın elinde kılıcıyla dansı yönettiği bilinmektedir. Anadolu Türklerindeki dans (oyun) çeşitlerini üç ayrı bölümde incelemek mümkündür.

- 1) Dinsel Danslar (Sema vb.)
- 2) Klasik Danslar (Çiftetelli, Köçekçe vb)
- 3) Halk Dansları (Oyunları) (Bar, Zeybek, Halay vb.)”¹⁶

2.2. DANS GÖSTERİSİNDE TAMAMLAYICI GÖRSEL UNSURLAR

2.2.1. Halk Oyunlarının Sergilendiği Mekanlar

Türü ne olursa olsun, hangi ülkede oynanırsa oynansın, mevsimi ve izleyenlerin sayısını ne olursa olsun, halk oyunları için kullanılacak yerin önemi yapılacak işi daha nitelikli ve amacına uygun hale getireceği bir gerçektir. Kışın açık havada oynamanın sakıncası yanında, dar ve kapalı yerin seçilmesi oynama olanaklarını kısıtlayabilir. Ancak yukarıda anlatılan her iki unsurda dış koşullara bağlı bir sorun (sebepler) olup, oyunun yapısı ile ilgisi bulunmamaktadır.

Seçilen mekan, oyunun sergilenmesine elverişli olacağı gibi hem de düzenlenen (tertiple edilen) eğlence, toplantı ya da hangi münasebetle sergilendiği ile de ilgili olmaktadır. (Kına gecesi ise kız evinde gibi)

¹⁶ gös.yer

Yine bu mekanların tespitinde coğrafik koşullar ile mevsimlerinde önemi olmuştur. Dış koşulları zor olan bir yerleşim alanı üzerinde ikame ediliyorsa açık alanların kullanılması durumunda karşılaşılabilecek güçlükler göz önünde bulundurulmalıdır. Mevsim itibariyle elverişli olan ay yada dönemlerle birlikte olanaklar içerisinde açık alan yada kapalı alan olarak değerlendirilir. Anadolu'da da genellikle düğün, sünnet, nişan gibi işler belli tarihler arasında yapılmaktadır. Bu oldukça yaygın bir gelenek halini almıştır.

Halk Oyunu insan unsurunun bulunduğu her türlü mekanda sergilenmiştir. Bu mekanlar zaman zaman dini içerik ve anlam ile yüklü olduğu gibi tamamen bunların dışında ki mekanlarda da sergilenmiştir. Bunun için en önemli unsur açık ve geniş bir alan olmasıdır. Oyuna katılanların, müzisyenlerin ve oyunu izleyenlerin gerektiğinde oyuna iştirak etmelerine engel teşkil etmeyecek biçimde olması gerekir. Halk Oyunlarının sergilendiği alanlar içerisinde kendine özgü ve mutlak bir düzen hakimdir. Bu düzen estetik ve folklorik anlamda da nitelik kazanmasını sağlamaktadır.

Halk Oyunlarının sergilendiği alanlar arasında sayılabilecek bazı mekanlar; köy meydanı, harman yeri, evin damı (çatısı), büyük odalar, köye yakın oyun oynamaya müsait düz ve temiz araziler ve geniş boyutta halk kitlelerinin yayla denilen yüksek ve serin yerlerde.

Belirli kural ve şartnameler ile düzenlenmiş yarışmalar, milli ve dini bayramlar vesilesi ile düzenlenmiş törenler, resmi ya da özel kuruluşların düzenlemiş oldukları organizasyonlar, düğün, kına gecesi vb. sıralandığında halk oyunlarının sergilendiği mekanlar hakkında belirleyici bazı ip uçlarını bize vermektedir. Buna göre kullanılan mekanlar ve bu mekanların seçiminde önemli bir rol oynayan ne türden ihtiyaçların ortaya çıktığı ve bunların ne yönde gelişme gösterdiği ya da değişmelerin olduğu hakkında bilgileri karşılaştırmak daha kolay olacaktır.

Profesyonel mekanlar ise özellikle şehir hayatının gelişmesi ile yaygınlaşan sunum yer ve olanakları sahne sanatlarının icra edilmesinde gerekli olan her türlü teknik araç ve donanıma sahip olan mekanlar inşa edilmiştir. Spor salonları, konser salonları, düğün salonları ve turistik otellerin eğlence ve gösteri salonları. Bu mekanlar (ses, ışık, akustik özellik, kulis, oturma düzeni, ulaşım olanakları, seyirci kapasitesi vb.) sahip oldukları imkanlar bakımından amatör mekanlara kıyasla çok daha iyi sonuçların alınmasında önemli bir faktör olmuştur.

2.2.2. Halk Oyunlarında Kullanılan Kostüm ve Aksesuar Elemanları

Türk Halk Oyunlarında kullanılan kostümlerde bölgenin sahip olduğu bir takım özelliklere göre farklılıklar gösterir. Bunlar coğrafi konum, iklim, ekonomi, sosyal yapı, kültürel özellikler gibi sıralanabilir.

Halk Oyunlarının gelişim ve değişim süreci içinde, onu sergileyen insanların üzerinde yapılan işin niteliklerine uygun ve bu işi en alıcı ve çarpıcı biçimde sergilemede kullanılan önemli unsurlardan birisi de kostüm ve kullanılan aksesuar olmuştur. Oyuncuya ait olan bu özel giysiler yapılan dansın niteliklerine ve anlatılmak istenen konuyu belli bir estetik kaygılara bağlı kalınarak düzenlenmiş ve tasarlanmış özel kıyafetlerdir.

Bu giysiler oyuncunun görev ve niteliklerine göre de farklılıklar göstermektedir. Oyun sırasında aktif rol üstlenen ya da özel bir karakteri canlandıran oyuncular diğerlerinden ayrı bir kostüm giyerler.

Halk Oyunlarını görsel olarak tamamlayan unsurların başında gelen kostüm ve aksesuarlar belki de halk oyunlarının algılanmasında ve belli bir estetik değer kazanmasında vazgeçilmez ve aynı zamanda halk oyunlarının kendisi kadar önem arz etmektedir.

Halk oyunlarında oyun, müzik ve kostüm üçlüsü bir bütünü ortaya çıkarırken tek başlarına bile bu bütün hakkında son derece önemli ve belirleyici özellikler vermektedirler. Gerek oyun gerekse müzik öğeleri bölgesel, yöresel tavır ve karakteristik özellikleri tespit etmemizde ayırt edicidir.

2.2.3. Halk Oyunlarında Araç Kullanımının Amacı

İnsan kendi duygu ve düşüncelerini ifade etmede bir takım araç ve gereçlere ya da yardımcı unsurlara ihtiyaç duymuştur. Kendi iç dünyasının bir ifadesi sayılan Halk Oyunlarında icrası edilirken bu gereksinimden yola çıkılarak bazı araçlar kullanılmıştır.

Dansların ortaya çıkışında var olan bir araç kullanma günümüzde de bu özelliğini taşımaktadır. Yapılan savaş danslarında kullanılan ok, yay, kalkan gibi araçların yanında, toplum hayatının gelişmesi ve tarımın ilerlemesi ile yaşamının içinde yer alan diğer araçları da zaman içinde danslarına katmışlardır.

Dansın ortaya çıkışı kadar eski olan araç ve aksesuar kullanma geleneği, kullanılan araçların yapısal ve işlevsel özellikleri ile bir bütünlük içinde tüm dünya danslarında olduğu gibi Türk Halk Oyunlarında da önemli bir yer tutmaktadır. Kullanılan mu araçlar mutlaka yöre halkına özgü bir anlam yüklüdür. Ayrıca dahil olduğu oyun içerisinde aktif bir rol üstlenmiştir.

Türk Halk Oyunlarında kullanılan araçları tür olarak sıraladığımızda;

- 1) Savunma ve saldırı amaçlı araçlar (Kılıç-Kalkan) “savaşan insan”
- 2) Zirai nitelikteki araçlar (Orak, sepet vb.) “üreten insan”
- 3) Halkın günlük yaşamı içerisinde yer alan araçlar “sosyal yaşama ait”
(Tencere kapağı, elek, kaşık v.b.)
- 4) Oyuna özgü (sahnelemede kullanılmak üzere) yapılmış araçlar
(sembolik ve yaratılmış, hayvan postu, stilize edilmiş objeler)
- 5) Müzik aleti (enstrüman) olarak kullanılan araçlar. (Davul, def, kaval vb.)

BÖLÜM 3. TÜRK HALK OYUNLARINDA KULLANILAN ARAÇ VE AKSESUARLARIN YAPISAL VE FİZİKİ TASNİFİ

3.1. HALK OYUNLARINDA KULLANILAN ARAÇLAR

3.1.1. Metal Araçlar

Anadolu'da eskiden beri yaygın olan el sanatlarımız içinde önemli bir yer tutan maden işlemeciliğinin bir sonucu olarak günlük yaşamın her safhasında metal aletler yer almışlardır.

Halk oyunlarımız içerisinde metal olarak kullanılan araçlar içinde kılıç-kalkan, bıçak, hançer, orak ve çeşitli boylarda silahlar başta gelir. Bu türden araçlarla yapılan oyunlarda birtakım yaralanmalar ve sakatlıkların (kılıç-kalkan) meydana gelmesinden ötürü bu oyunlar zamanla azalmaya başlamıştır.

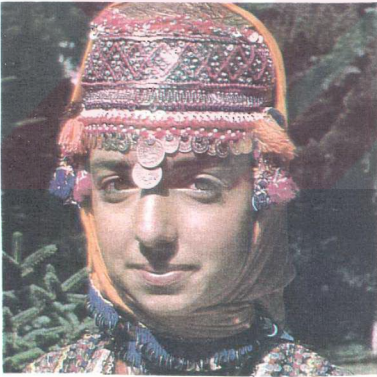
Bu oyunlarda dikkat edilecek en önemli unsur iyi oyuncular tarafından icra edilmeleri ve uygun mekanlarda sergilenmeleri gerekmektedir. Zamanla bu araçların yerine sopa veya benzeri araçlar kullanılmaya başlanmıştır. Genellikle yiğitlik, mertlik ve maharet gerektiren oyunlardır.

Bıçak, orak, kama ya da hançer ile yapılan danslar (oyunlar) genelde iki erkek tarafından icra edilmektedir. Oyuncunun bazen tek bazen de iki elinde de bu araçlardan bulunur. Bu oyunlarda anlatılan konu daha çok savaş, av, kavga gibi temalar işlenmiştir.

3.1.1.1. Altın-Gümüş

Türk Halk Oyunlarında kullanılan altın, gümüş ve benzeri madenler, ülke sınırları içerisinde oldukça zengin kaynakların varlığı nedeniyle işlenmiş biçimi ile oldukça sık kullanılmıştır.

Özellikle kadınların süslenme araçlarından birisi olan altın ve gümüş, genellikle boyun ve baş bölgesinde kullanılmıştır. Bu madenlerden yapılmış birçok obje ve nesneler kullanılmıştır. En yaygın şekli ise madeni para büyüklüğündeki altın ve gümüş akçelerdir. Gerek kadın da gerekse erkek de ekonomik ve sosyal aynı zamanda medeni durum bildiren en belirgin özelliğdir. (Bkz. Resim 6-7)

Resim 6

Resim 7

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

3.1.1.2. Bıçak-Kama-Hançer

Genellikle çelik ya da diğer dayanıklı ve paslanmaz madenlerden yapılan ve çeşitli boy, biçimlerde olurlar. Yine bu aletlere ait kınları (muhafazaları) ile birlikte bir bütünlük arz ederler. Sap kısmında, uç kısmında ve kınında kullanıldığı yöreye, bölgeye ve döneme (yüzyıl) göre kullanan kişinin yaşını, ekonomik durumunu vb. bildiren motif ve nakışlarla süslenmiştir.

Ebatları yaklaşık olarak 10-20-30 cm uzunluklarında olup birbirlerinden (bıçak-kama-hançer) ayıracı en büyük özellik, uç kısımlarının uzunlukları ve bu kısımlara verilen kavisler olmuştur. (Bkz. Resim 8)

Resim 8 Tabancalar, Kama ve Hançer

3.1.1.3. Kılıç-Kalkan

Bir savunma aracı olan kılıç-kalkan, Türk Halk Oyunlarının işlediği konulara içerisine bakıldığında daha çok askeri bir anlam ve işlevi yüklenmiş olduğu göze çarpmaktadır. Türklerin yerleşik düzene geçmeden önce göçebe yaşantılarına sıklıkla ihtiyaç duydukları ve yaşamlarının bir parçası olan bu araçlarla yapılan bir çok halk oyunu örnekleri günümüzde de icra edilmektedir.

Aynı zamanda bire bir muharebe sırasında yalnız beden gücünün değil de yardımcı bazı araçların kullanılmasının somut bir kanıtı olarak karşımıza çıkan kılıç-kalkan ikilisi savaş tekniklerinin geçmişten günümüze nasıl bir geçiş sürecinden geçtiğini göstergesi olmuştur.

Kılıç-kalkan insanoğlunun ilk defa avlanmaya başladığı dönemlere kadar uzanan ve yaşamının en önemli anlarında yararlandığı bir araç olmuştur. Kılıcın yerine önceleri ok ya da mızrak kullanılmış zaman içinde yakın dövüş tekniğinin öğretilmesi ile kılıç kullanılmaya başlanmıştır. (Bkz. Resim 9)

Resim 9 Kılıç-Kalkan

Türk Halk Oyunlarında son derece yaygın olarak kullanılmış olan kılıç-kalkan oyunları, mertlik, yiğitlik ve kahramanlık sembolü olmuştur. Zamanla oyun sırasında yaşanan oyuncuların birbirlerini sakatlamalar ya da yaralamalardan dolayı bazı çevrelerce tehlikesi olduğu düşüncesi ile kullanımına bazı sınırlamalar getirilmiş veya azaltılmıştır. Bunun yerine kılıç-kalkanı sembolize edecek başka araçlar kullanılmaya başlanmıştır. Mesela, tahta, sopa veya asa gibi kılıç görünümlü cisimler tercih edilmiştir.

3.1.1.4. Orak

Tarım ile uğraşan bir halkın en sık kullandığı tarımsal araçlardan birisi olan orak günümüzde hala kullanılmaktadır. Sap kısmı ahşaptan, keskin ve kıvrık metal uç kısmından oluşmaktadır. Bu türden kesici araçları oyunların icrası sırasında genellikle erkekler kullanırlar. (Bkz. Resim 10)

Resim 10 Orak

3.1.1.5. Sini-Tepsi

Çeşitli madenlerden (gümüş, pirinç, bakır vb.) yapılmış ve üzerleri el sanatlarımızın zengin örnekleri ile işlenmiş olan muhtelif boy ve ebatlardaki sini ve tepsiler, halk oyunlarımızdaki kullanım şekli itibarıyla kadınlar tarafından kullanılmış, içerisinde bazen kına, hediyeler, yüzük ya da yemiş (meyve) türünden nesneler bulunduğu gibi boş olarak da kullanıldığı görülmektedir.

3.1.1.6. Tüfek-Tabanca

Yine kılıç-kalkan ve bıçak gibi savunma ve savaş aracı olan bu türden araçlar oyun sırasında yalnız görsel olarak kullanılır. Ayrıca bir takım mimik-jestlerle aracın kullanımına ait tasvirler yapılır.

Bölgeye ve kullanıldığı döneme göre teknolojik değişiklikler gösteren bu saldırı ve savunma araçları, insanoğlunun yaşam mücadelesi boyunca varlığını her zaman hissettirmiştir. İlken insanın savunma ve av araçları arasında bulunan ok ve mızrak, barutun bulunması ve ateşli silahların üretilmesi ile halk kültürü içerisinde her safhası yaşatılmıştır. Bu gibi araçların kullanıldığı oyunların konuları genellikle savaş zamanı ve avlanma anını sergilemektedir. (Bkz. Resim 11)

Resim 11 Zeybek Oyunlarını oynayan Efeler ve Tüfekleri

3.1.1.7. Tırpan

Tarımsal araçlardan birisi olan tırpan toprak-insan arasındaki ilişkide aracı bir unsur taşımaktadır. Halk oyunlarımıza kadar girmiş olması, toprağın ve toprak ile ilgili olan tüm kültürün insan yaşamı içindeki yoğunluğunu ve vazgeçilmezliğinin göstergesi olmuştur. Sap kısmı ağaçtan yapılmış olup uç kısmı keskin ve metalden yapılmıştır.

3.1.1.8. Para (Madeni)

Halk oyunlarında kullanılan çeşitli madenlerden yapılmış paralar kullanılmıştır. Bunlar oyunun içeriğine göre bazen araç konumunda bazen de aksesuar konumunda kullanılmıştır. Oyuna olan aktif katkısı ile doğru orantılı olmuştur.

3.1.1.9. Yüzük

Yine yukarıdaki tanımlamaya tabi olabilecek bir araçtır. Bunu örneklemek gerekirse, erkek tarafından evlenmeye ikna edilen kıza ya da geline takılan takılar sırasında damat veya kaynana gibi erkek tarafından birisinin hediye etmesi sırasında kullanılan yüzük doğrudan doğruya araç konumundadır. Yüzük parmağa takıldıktan sonra, artık gelinin veya kızın kostümünün bir parçası olarak diğer oyunlar süresince üzerinde taşıyacağı bir aksesuar konumuna bürünmüştür.

3.1.1.10. Zil

İki elin iki parmaklarına takılan ve oyun süresince birbirine vurmak suretiyle oyuncuya bir ritim ve tartım sağlaması ve görsel olarak ellerin ve kolların aktivitesini artıran ziller, özellikle köçeklik geleneğinin icrası sırasında günümüzde bile bütün canlılığı ile yaşatılmaktadır. Tarihsel boyutu Anadolu toprakları üzerinde görülen şamanizme kadar uzanır. Halk oyunlarımızın içerisinde önemli bir yer tutan köçeklik geleneğinin de erkeklerin kullandığı bu ziller, diğer yörelerde kadınlar tarafından kullanılmıştır. Aynı zamanda yalnız oyun sırasında değil müziklerin icrası sırasında da kullanılmıştır. (Bkz. Resim 12)

Resim 12

3.1.1.11. Tencere Kapağı

Oyun sırasında ritmik bir katkı sağlamasının yanında oyuna eşlik etmede kolaylık sağlayan bir tartım aracı olarak kullanılmıştır. Madeni kapakların oyun sırasında birbirlerine vurulması ile elde edilen farklı bir müzikal tınıda oldukça ilginçtir. Bilhassa Yozgat yöresi ve civarında kullanılmaktadır.

3.1.1.12. Mangal (Ateş)

Ateşin bulunması ile insanın yaşam şartları önemli ölçüde gelişmiştir. Ateş insanın birçok ihtiyacına cevap vermiştir. Tapınma, ısınma, aydınlatma, savaş sırasında (saldırı ve savunma), pişirme, madenleri işleme (üretimde) aşamalarında son derece temel ihtiyaçların giderilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Ateş ile ilgili söylenmiş bazı atasözlerini söylemek gerekirse;

- Ateş dumansız olmaz, yiğit eksiksiz ve günahsız olmaz
- “Gençlik gücü, gitti benden, gitti gider
Gençliğime acırım ben, yanıp tüter”
- Kışın misafiri ateştir
- Ateş demek ile, ağız yanmaz
- Ateş, alev ile söndürülmez
- Kötü söz, alev alev yanan, bir ateş gibidir
- Sakal tutup tartışılanların, göğsünde ateş yanar
- Kefil olacağına, ateş tut
- Maşa uzun olursa, el yanmaz
- Yaş ot yanmaz, elçiler ölmez
- Bıksan bile yağ iyidir, yansan bile güneş iyidir
- (Hakanlar veya) Beyler kızdıkları zaman, ateş ve zehir gibi olurlar
- Zulüm, yanan bir ateş gibidir, ona yaklaştı yakar

Türklerde ateşin varlığı başka anlamlara ve manalara da gelmektedir. Diğer bir anlamda ise ateş (ocak) yani manevi anlamda aile ocağının kastedildiği ateşin sönmemesi veya devam ettirilmesi (ocağın tütmesi) gibi terimler gelişmiştir.

Oyunlar sırasında ateşin kullanılması yalnız Türklere ait bir gelenek ya da kültür olmadığı, diğer dünya milletleri tarafından da kullanılan ateş, insanlık tarihi ile ilgili olup onu oyunlarında da işlemiştir.

3.1.2. Ahşap Araçlar

Günlük yaşam sırasında kullanılan ve oyunlarımız içinde yerini alan ahşaptan yapılmış araçlar arasında bazı bitkilerden (su kabağı vb) elde edilen araçları da dahil etmekte gerekmektedir.

Ahşap ya da bu türden yapılmış olan araçlardan en yaygın olanı "kaşık" tır. Kaşıkla oynanan oyunlar genellikle Ankara'dan itibaren batı bölgelerimizde yani İç Anadolu, Ege, Marmara ve Akdeniz Bölgelerinde geniş bir coğrafya içinde yaygın şekilde oynanmaktadır. Aydın, İzmir Çanakkale, Muğla ve Trakya hariç "kaşık" elde bir ritim aracı olarak kullanılmaktadır. Ayrıca oyuncunun şevkini, ritim duygusunu artırmakta ve oyuna konsantre olmasını sağlamaktadır. Kaşığın ebadı, biçimi ve tutuş şekli bölgeden bölgeye değişiklik göstermektedir.

Ayrıca iki elde dört kaşık bulunmaktadır. Türkiye'nin doğusunda ki oyunların bir çoğu ellerden tutunarak oynanan oyunlardır. Bu nedenle kaşık ile oyun etme ihtiyacı hissedilmemiştir.

Ancak bunun yanında istisna bazı yörelerde ya da bölgelerde kaşıklı oyunların olduğu söylenmektedir. Balkanlarda ve Orta Avrupa'da da kaşıklı danslara rastlanmamaktadır. İspanya'da dansçılar ellerinde Kastanyet'le dans etmektedirler.

Yine ahşap türün içerisinde sayabileceğimiz başka bir araç grubu Sopa, Değnek, Çubuk, Asa, Baston vb. İnsanlarımız yurdumuzun pek çok yöresinde de bu araçlarla oynamışlardır. Bu oyunlar genellikle maharetli, çevik ve cesur kişiler tarafından icra edilmektedir. Sopa ile oynanan oyunlar genelde iki kişi tarafından yapılır. Kavga veya savaşı simgeleyen bu araçlar ile oynanan oyunun sonunda iki dövüşçü ya da taraf barışırlar. Yine bu oyunlar genellikle erkekler tarafından icra edilmektedir.

3.1.2.1. Kaşık

Kaşık, Orta Anadolu'dan batıya doğru gidildikçe kullanım alanı olan ve oyunlarımızda oldukça sık kullanılan bir araçtır. Çeşitli boy, biçim ve şekillerde çeşitlilik gösteren bu kaşıkların üzeri yöreye ve bölgeye özgü motif ve süslemelerle bezenmiştir. Tamamen el yapımı olmasının yanında, ayrı bir ustalık isteyen ve çeşitli ağaçlardan yontma tekniği ile üretilmektedir. En makbul olanı şımşır, erik gibi sert ve kuru ağaçlardan yapılanlarıdır. Aynı zamanda bu ağaçlardan yapılan kaşıklardan gür ve yüksek kalitede ses elde edilmektedir.

Halk oyunlarındaki yaygınlık alanı ve kullanım alanı açısından ayrıcalık gösteren kaşık diğer araçlar gibi yalnız bir ya da birden fazla oyuna eşlik etmeyip yöre ya da bölge oyunlarının tümünde hem oyuncuya hem de oyunlara eşlik etmesidir. (Bkz. Resim 13)

Resim 13 Kaşık

3.1.2.2. Su Kabağı

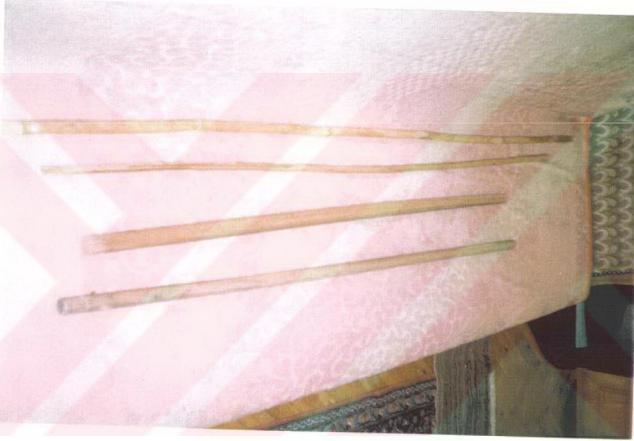
Su kabağının yetiştirildiği yörelerde güneşte kurutularak içinin temizlenerek günlük yaşam içerisinde su kabı olarak kullanılmaktadır. Bir nevi testi görevi görmektedir. Adıyaman yöresinin oyunlarında sıkça görülen araç, yörenin simgesi haline gelmiştir. (Bkz. Resim 14)

Resim 14 Su kabağı ve Orak

3.1.2.3. Sopa, Asa, Değnek, Baston, Çubuk vb.

Bu araçlar hem kendi görevlerini üstlenirken hem de diğer bazı araçların (kılıç-silah-mızrak-bıçak gibi) yerine sembolize edilmelerinde kullanılmışlardır. Bu türden araçların halk oyunlarında kullanımı oldukça fazladır. Hemen hemen her yörede sopa ile oynanan en az bir oyun vardır. Bu araç oyun sırasında genellikle solist tarafından kullanılır, bazı oyunlarda ise Tüm oyuncu tarafından kullanılmaktadır. (Bkz. Resim 15)

Resim 15

3.1.2.4. Teşi-İğ

Ağaçtan yapılmış uzunluğu 20-25 cm olan, bir tarafında tepelik ve üzerinde bir kancası bulunan, sap kısmının üzerine yün sarılıp el ile iplik haline getirilmesinde kullanılan bir araçtır. Kadınların kullandıkları bu araç Anadolu'da yaygın olarak günümüzde de kullanılmaktadır. (Bkz. Resim 16)

Resim 16 Teşi

3.1.2.5. At-Deve vb.

Çeşitli araç ve gereçlerin yardımı ile sembolik olarak benzetilmeye çalışılan ve genellikle bazı hayvanların temsili görüntülerinin oluşturulmasında kullanılmaktadır. Halk oyunlarının yanı sıra seyirlik oyunlarda çok sık kullanılan bir yöntem olmuştur. Bazı hayvanların, oyunların sergilenmesi sırasında ortaya çıkardıkları güçlüklerden dolayı halkın kendi arasında geliştirdiği bu metot, günümüz dekor anlayışının gelişmesine öncülük etmiş bir düşüncedir.

3.1.3. Dokuma Araçlar

Havlü, Keçe, Mendil, Peşkir gibi bu araçlar bazen bir araç olarak bazen de oyuncunun üzerinde bir aksesuar görevi ile kullanılmaktadır.

Anadolu'da yaygın olarak görülen dokuma tezgahları günlük yaşamının içinde önemli bir yer tutmuştur. Dolayısıyla bu ürünler yöre insanın danslarında (oyunlarında) da kullanılmıştır. Bu çalışmada tespit edilen dokuma, kumaş gibi araçların listesi aşağıda verilmiştir.

3.1.3.1. Mendil

Halk Oyunlarımızın sergilenmesinde son derece aktif olan ve sıklıkla kullanılan mendil, gerek araç olarak gerekse aksesuar olarak önemli bir yere sahiptir.

Mendil yalnız Halk Oyunlarında değil, günlük yaşamın çeşitli alanlarında bazı görevler üstlenmiştir. Bunlardan bazılarını sıralamak gerekirse;

- 1) Hediye mendilleri (Düğün, Bayram gibi özel günlerde verilir)
- 2) Tören mendilleri (Törenin başlangıcı ve bitişi bildirir)
- 3) Söz kesme mendilleri (Nişan öncesi söz mendili)
- 4) Davetiye-okuntu mendili
- 5) Bildirişim aracı olarak mendil
- 6) Giysiyi tamamlayıcı parça olarak mendil (Aksesuar)
- 7) Ayrılık sembolü olarak mendil (yas mendilleri)

Haberleşme aracı olan mendiller çeşitli kumaş ve dokuma türleri kullanılmıştır. Yine çeşitli işleme ve nakışlarla bezenmişlerdir. Anadolu kadını sahip olduğu yeteneği ile birleştirerek son derece ince bir sanat meydana getirmektedir. Çeşitli ebat ve biçimlerde işlenmiş bu mendillerde neşesini, sevincini, üzüntüsünü, heyecanını ve benzeri duygularını düşüncelerini ifade etmiştir.

3.1.3.2. Peşkir-Havlu

Mendilden daha büyük ve dikdörtgen olan peşkir ve havlular genellikle yünlü ya da pamuklu dokumalardan yapılmıştır. Üzeri yöreye özgü motif ve işlemler ile bezenmiştir. Bazı yörelerde düğün ve eğlencelerde davulun üzerinde asılmak suretiyle kullanıldığı görülür. (Bkz. Resim 17-18)

Resim 17-18 Peşkir

3.1.3.3. Keçe

Genel anlamda keçe olarak isimlendirdiğimiz hammaddeden üretilmiş bir çok araç ve gereç günlük yaşamın içine girmiştir. Anadolu'ya özgü olan bu ürün, yünün belli aşama ve evrelerden geçerek işlenecek hale gelmesinden oluşmuştur. Giysi olarak kullanılmasındaki en önemli faktör, yazın serin kışın ise sıcak tutmasıdır. Anadolu'da en yaygın ürün olarak çeşitli giysi parçalarının başında çobanların sembolü haline gelen kepenekleri de sayabiliriz. (Bkz. Resim 19)

3.1.3.4. Poşu (Poşi)-Yemeni

Genellikle kadınlar tarafından kullanılır. Sentetik ve ipeksi ipliklerden üretildiği gibi pamuklu kumaşlardan da üretilen bir tür yemeni-başörtüsüdür. Kadınların kullandıkları tek renk ya da koyu bir zemin üzerine desenli olup boyutları ve renkleri de çeşitlilik gösterir. Renklerin her birinin ve kaçar adet bağlandığının temsil ettiği bir özellik vardır. (Evli, bekar, dul, genç, yaşlı, zengin, fakir vb.). Kullanım bölgesi doğuya gidildikçe daha yaygınlaşır. Batıya gidildiğinde ise hem ana maddesi hem de verilen isimlerde bazı değişiklikler olur. Aynı zamanda üretim şeklinde bazı teknikler kullanılarak (baskı gibi) yeni metotlar geliştirilmiştir. (Bkz. Resim 20-21-22-23)

Resim 19 Çoban Kepeneği

Resim 20

Resim 21

Resim 22

Resim 23

3.1.3.5. Yağlık

Bazı yörelerde peşkir ya da havlu'ya verilen başka bir isimdir. Bele sarılır ya da boyun (boyun yağlığı) bölgesine teri alması için konulur. Keten cinsinden kumaştan ve yöre motifleri ile işlenmiş bir tür dokumadır. (Bkz. Resim 24-25)

Resim 24-25 Yağlık

3.1.3.6. Urgan

Keten, kenevir, pamuk gibi dokuma maddelerinden yapılmış ince halat. Halk oyunlarımızda kullanımı bazen aksesuar konumuzda bazen de araç konumunda olmaktadır. Daha çok taşıma, bağlama ya da kavrama amaçlı kullanılan urgan bir tür kolon ya da uçkur görevi görmektedir. Yalnız halk oyunlarında kullanılmayıp seyirlik oyunlarımızda da sıklıkla kullanılmıştır.

3.1.4. Diğer Araçlar

Yukarıdaki sınıflamaların içerisine alamadığımız bazı araçlar var ki bunları da şöyle sıralayabiliriz.

3.1.4.1. Davul

Türk Halk Oyunlarında en çok kullanılan ve kullanım alanı en yaygın olan davul, çeşitli boy ve biçimleri ile gerek araç gerekse aksesuar olarak kullanılmıştır. Hem davul hem de davulcu oyunun herhangi bir bölümde kendisini aktif duruma getirebilir.

Özellikle şaman kültüründen günümüze kadar uzanmış olan kalıntıları görmek hem oyunlarda hem de oyuncu ve kullanılan araç ve aksesuarlarda tüm canlılığı ile sergilenmeye devam edilmektedir.

ŞAMAN VE ŞAMANİZM

Türk kavimlerinde şamanlara “kam” denilmektedir. Abdülkadir İnan, şaman’a eski Türkçe’de “kam” denildiğini “şaman” ve “bakşı” terimlerinin yabancı dillerden geldiğini işaret etmektedir. Ona göre, Kırgız-Kazakların bakşı ya da bakşı’sı Buda dini aracılığıyla gelmiş olan yabancı bir kelimedir.

Şamanizm, trans durumuna geçebilme yeteneğindeki kimselerin, yani şamanların, doğa üstü varlıklarla ilişkiler kurarak onların güçlerine sahip olmalarından; bunları toplum adına kullanmalarından ve bu amaçla yapılan dinsel-büyüsel pratik ve törenlerden ibarettir. Şamanizm ne kendine özgü bir din, ne de majinin bir biçimidir. Her ikisi alanı da ilgilendiren yaları bulunan, çeşitli din ve dünya görüşlerini birleştiren bir inanç ve tekniktir. Şamanizmin yaygın olarak görüldüğü bölgelerin başında Kuzey Asya; Orta Asya ve Doğu Asya; Kuzey ve Güney Amerika ile Eskimoların yaşadığı kutup bölgelerini sayabiliriz.

“Bazı doğa güçlerine sahip olan kötü ruhları iyi eden gönüllü “otacı” tabiple eş değerdeki kişidir. Şaman yer ile gök arasındaki gücü temsil eder.

Şamanlar iki türdür.

- 1) Ak şaman
- 2) Kara şaman

Ak şaman göğü, Kara şaman yeri temsil eder. Bazı ak şamalar ve kara şamanlar, şaman külahı giymezler ve kurban sunmazlar. Türk kabilelerinde bu şahsa kam denir. Gerçek kamlar dünyalığı düşkün değildirler. Kamlar hakkındaki söylentilere göre, gerçek kamlar yoksul olmaya mahkumdurlar. Kendileri de buna inanırlar. Şaman (kam), şamanistlerin inançlara göre, Tanrılar ve ruhlarla insanlar arasında aracılık yapma kudretine sahip olan kişidir. Kamlar ufak tefek ruhlara aileyi koruyan ateş ve iyi olduğuna inanılan yer-su ruhlarına bizzat kendileri de kurban sunabilirler.

Kamlar, Tanrılar tarafından tayin edildiğine, ruhların kendisinin hizmetinde bulunduklarına inanan hayali geniş, mistik ve yaradılıştan zeki olan kişilerdir. Tabiattaki bazı sıralara da vakıftır.

Bazı şamanistlere göre de en kuvvetli şaman kadın şamanlardır. Eski devirlerde, şamanlığın kadınlara mahsus bir sanat olduğunu gösteren emareler vardır.

Yakutlar’da erkek Şamanların özel cübbeleri olmadığı zaman kadın entarisi giyerek ayin yaptıkları görülmüştür. Ne ilginçtir ki özel hazırlanmış şaman cübbesinin göğsünden kadın memelerini temsil madeni takılar bulunur.”¹⁷

¹⁷ Sabiha Tansuğ, “Anadolu Giyiminde Şaman İzleri” ,V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara. 1996, s. 22-23.

Bütün dünyada din adamlarının özel kıyafet taşımaları çok eski devrilerden, ilkel çağlardan kalma gelenek ve görenektir. Şamanların (kamların) da özel bazı kıyafetleri ve zaman zaman kullandıkları bazı araç ve gereçleri vardır. Bunlardan en belirgin olanları;

- 1) Şaman cübbesi
- 2) Şaman külahı
- 3) Şaman davulu

CÜBBESİ

Şaman cübbesini yalnız ayin sırasında giyer. Bu cübbenin üzerinde şamanı cesaretlendirmek için ve kötü ruhlardan korumak için sembolik olarak küçük yay ve silahlar, kötü ruhları dinlemek için sembolize edilmiş kulak, ay, güneş, yıldızlar, erlik dünyasında yaşayan kurbağalar, yılanlar, keçe, kumaş, bez parçaları ve çeşitli manevi süslemelerle donatılmıştır.

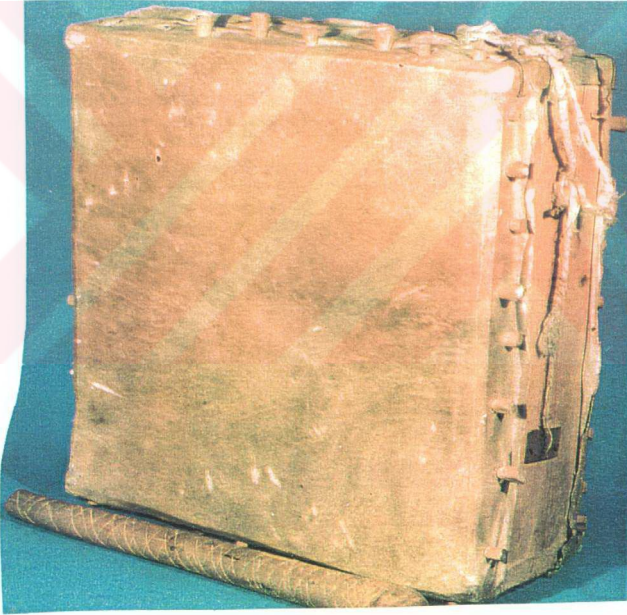
KÜLAH

Külahların kenarlarında dizili boncuklar, her dizi de beş boncuk ve ucunda bir yılan başı (salyangoz, at boncuğu) bulunur. Dizilerin sayısı beş-dokuz onaltıdır. Bu süslere “inciler” denir. Bazı külahların kulak hizasına sincap derisi ile bir büyücek boncuk konur. Bu sincap derisine “kulak boncuğa” küpe (sırğa) denir.

DAVUL-DÜMBELEK

Davulun içinde ve dışında bir takım resimler bulunur. Bu resimlerin bazıları güneş, ay ve yıldızlar ve sıra sıra renkli kalın çizgiler ebekuşağını temsil eder. Ebekuşağının altında Tanrı’dan yere inmiş kayın ağacının resmi bulunur. Davulun üzerinde geçmiş bir kamın (şamanın) bazı ruhların, üst dünyanın ve yeraltındaki kötü ruhların, kurbanlık hayvanların resimleri bulunur.

Kamların davullarında da yedi sarı kız (ceddi sarğ kızı), geyik, kurbağa, yılan, kutsal kayın ağacı, güneş, ay, yıldızlar ve hastalık taşıyan ruhların resimleri bulunur. Her davul, şamanın ölümünden sonra ormana götürölüp parçalanır ve bir ağacın dalına asılır. Şamanın ölüsü bu ağacın yanına gömölür. Şamanın defni esnasında hususi ayin ve merasim yapılmaz. İlahiler okunmaz. Şamanlar mümkün olduğu kadar obadan ve yollardan uzak bir tepeye, hayvan sürülerinin yaklaşamadığı yerlere defnedilir. (Bkz. Resim 26)

Resim 26 Köşeli Yörük Davulu

3.1.4.2. Elek

Yuvarlak tahta bir kasnak üzerine eleme işlevini yapacak ve ortasına kare biçimli aralıkları eşit olan tel yada benzeri bir maddeden yapılmış olan elek, bir ev aracıdır. Bu elekte tahıllar kabuklarından ayrılır ya da biçim ve büyüklüklerine göre ayırma eşlemi yapımında kullanılır. Halk Oyunlarında kadınlar tarafından kullanılmıştır. Urfa yöresi oyunlarında kullanıldığı görülmektedir.

3.1.4.3. Helke-Bakraç

Kadınların su taşımakta, inek sağarken sütü biriktirmekte kullandıkları, kova görevini yapan, kulplu bir taşıma aracıdır. Genellikle bakır gibi madenlerden yapılmış olurlar. Türk Halk Oyunlarında kadın oyuncular tarafında kullanılmış ve vazgeçilmez bir oyun aracı olmuştur. (Resim 27)

Resim 27

3.1.4.4. Ateş (Mangal, Meşale, Işık)

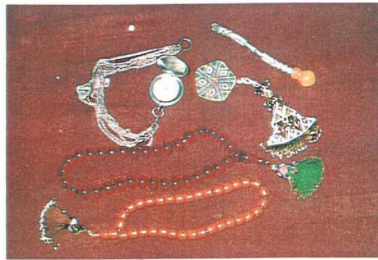
Ateş ve ışık halk oyunlarında sıklıkla kullanılmıştır. Ateşi kullanırken bazı araçlar ya da yardımcı unsurların (mangal, meşale) yanı sıra ateşin oyun içerisinde kullanımı çeşitlilik göstermektedir. Ateş gerek insanlık tarihi bakımından gerekse Türk insanı için yüklendiği önem ve taşıdığı görevleri bakımından halk oyunlarında daima kullanılmış ya da sembolize edilmiştir.

3.1.4.5. Tas

Madeni olan bu tas bazı oyunlarda ekip başındaki oyuncunun yada her hangi bir oyuncunun başının üzerine konularak oyuncunun maharetinin ortaya çıkartılması amacı ile oyunu oynamaya devam ettirilir. Mesela bu durum Ağrı yöresinde günümüzde de kullanılmaktadır.

3.1.4.6. Tespih

Bir erkek aksesuarı olan tespih, gerek halk oyunlarında gerekse seyirlik oyunlarımızda çok sık kullanılmaktadır. Halk Oyunlarında kullanılan erkek kostümünün vazgeçilmez bir parçasıdır. Oyun sırasında kullanılan bazı tiplerde kullanılmıştır (Bkz. Resim 28)

Resim 28 Kehribar Tespih, Köstek ve Ağızlık

3.1.4.7. Post (Tilki-Koyun vb.)

Halk oyunlarında çeşitli hayvan postları kullanılmıştır. Genellikle koyun ya da tilki postu kullanılmaktadır. Anadolu yaşamının bir parçası olan hayvan besleme (koyun-kuzu v.b.) ve onların otlak ya da meralardaki konumlarını ve karşılaştıkları tehlikelerin canlandırıldığı (tasvir edildiği) oyunların sergilenmesinde kullanılmıştır.

3.1.4.8. Mum-Tabak

Elazığ yöresinin simgesi haline gelmiş olan Çayda Çıra oyununun en önde gelen objesi olmuştur. Mum, ateşi ve ışığı sembolize etmektedir. Günümüzde Halk Oyunlarının sergilenmesinde kullanılan tabaklar ahşap ya da metal tabaklar kullanılmıştır.

3.1.4.9. Tarak-Ayna

Bu ikili genellikle solo ya da düet oyunlarında kullanılmıştır. Kadının süslenme araçlarından olan tarak ve ayna yalnız kadın oyuncular değil erkek oyuncular tarafından da kullanılmaktadır. (Bkz. Resim 29-30)

3.1.4.10. Sepet-Testi

Ağız kısmı dar, içine su gibi sıvılar konulur. Genellikle sıvıyı sızdırmazın diye pişirilmiş topraktan ya da seramikten yapılır. Kulpsuz olabildiği gibi iki kulplu olanları da vardır.

3.1.4.11. Tef

Daha çok müziklerin icrasında kullanılan, kenarlarında bir-iki sıra zillerle süslü olan bu alet aynı zamanda oyun sırasında da kullanılmaktadır. Daha çok kadınlar tarafından kullanılan bu araç ülke sınırları dışında yaşayan Türklerin oyunlarında sıkça kullanıldığı dikkat çekicidir. Örneğin; Kırım, Azeri, Yugoslavya, Bulgaristan, Üsküp gibi hatta bazı oyunlara ismini bile vermiştir. (Def Dansı-Azerbaycan) (Bkz. Resim 31)

Resim 31 Tef

3.1.4.12. Yemeni-Ayakkabı

Yemeni aynı zamanda başörtüsü içinde kullanılan bir isimdir. Burada ise ayağa giyilen kırmızı ya da siyah renkli işlenmemiş deriden yapılmış ökçesiz ve Anadolu'da oldukça yaygın olarak kullanılan bir tür ayakkabıdır. (Bkz. Resim 32-33)

Resim 32-33 Yemeni

3.2. HALK OYUNLARINDA KULLANILAN AKSESUARLAR

Halk Oyunlarının sergilenmesinde kullanılan aksesuarlar özellikle kostüm unsurunu büyük ölçüde tamamlayıcı ve destekleyici bir niteliğe sahiptir. Aksesuarlar kullanıldıkları yöre ya da bölgelere göre işlevleri aynı olmakla birlikte aksesuarın oyuncu üzerinde ve oyun esnasındaki sergilenişi farklılıklar göstermiştir. Mesela aynı amaçla kullanılan heybe motifleri, dokuması ve sergilenişi itibarıyla iki ayrı yörede farklı örneklerle ortaya çıkmaktadır.

Türk Halk Oyunlarında kullanılan aksesuarların en alımlısı ve en gösterişlileri kadınlar için olanlardır. Kadının doğasında var olan süsleme ve bezeme güdüsü, Anadolu kadınında eline, yüzüne, başına, beline ve bedenine uyguladığı aksesuarlarla ortaya çıkmıştır. Bilhassa kadınların kullandıkları takılarda çeşitlilikler görülmektedir. Takıların hammaddesi olarak sayabileceğimiz altın, gümüş, pirinç gibi madenler ve çeşitli kıymetli taşlar (zümrüt, akik, inci v.s.) kullanılarak üretilen takıları bazen de kendi elleriyle yapmıştır.

Anadolu insanı üzerine taktığı ve giydiği her parçanın ve üzerindeki işeme ve motiflerin bin anlam taşıdığına inanır. Bu inanç takılarda daha fazladır. Özellikle nazar gibi kötü olay ve doğa üzeri güçlere karşı kendini korumak için takılardan yardım beklemiş ve zaman zaman da görmüştür. Şahmaran'lı küpeler takarak yılan sokmasından korunmuş, hamayiller de ya da pazubantlar da taşıdıkları dualardan moral ve destek almıştır. Bunun yanı sıra ayağına taktığı hal halın sesini tanıyan yavuklusuna çeşme başına gittiğinin mesajını vermiş, en önemlisi de ekonomik güvencesini üstüne taşımıştır.

Halk kültürünün bir parçası olan aksesuarlar içinde en göz alıcı örnekler özellikle gümüşten yapılan kadın-erkek takıları olmuştur. Anadolu'da son derece yaygın olarak kullanılan bu türden madenler, diğer alanlarda olduğu gibi Anadolu insanının yaşamında önemli bir yer tutmuş ve seçkin örnekler verilmiştir. Bunun yansıması olarak halk oyunlarında kullanılan kostüme görsel bir estetik kazandırmıştır.

Saatinin düşüp kaybolmaması için taktığı zincire eklenen sallama ve köstekler, koluna taktığı hançer, bıçak, kama, yatağan ve piştovlar (kubuzluk) beline astığı kılıç ve taşıdığı tüfekler, boynunda taşıdığı muska ve kuran kapları ihtiyarlayınca kullandığı gümüş, saplı bastonlar Anadolu insanının yaşamında daima önemli birer yer tutmuşlardır.

3.2.1. Metal Aksesuarlar

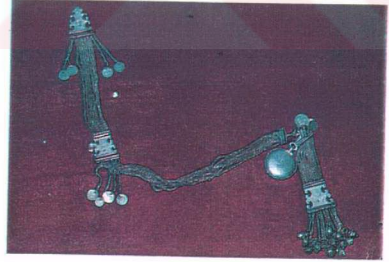
Boyun ve baş bölgesinde daha fazla sergilenme imkanı bulan metal aksesuarlar daha çok kofî ya da tepelik üzerinde veya el ile bileklerin süslenmesinde kullanılan özellikle gümüş ve altın madenlerinden yapılmış takılardır.

Geleneksel halk takılarında genelde baştan sona bir sanatkarın eseridir. Bu takılarda madenin işleniş ve bezemeleri yapımında değişik teknikler uygulanmıştır. Savatlama, Gümüş Kalema, Telkarı, Oyma veya Kazıma (Kalem karlık), Hasır örme gibi teknikler kullanılmıştır.

3.2.1.1. Köstek-Saat

Erkelerin özellikle belli bir yaştan sonra kullanmaya başladıkları (40-45 yaşından sonra) saatin bir ucundan uzunca bir zincir ile belindeki kuşak ya da yeleğindeki küçük saat cebinden göğsüne kadar uzanan zincirin diğer ucunda ise püskül denilen uç kısmı bulunur.

Türk Halk Oyunlarında erkek kostümlerinin vazgeçilmez bir aksesuarı olan bu takı belli bir bölge ya da yöre ile sınırlı olmayıp tüm Anadolu insanının kullandığı bir aksesuar olmuştur. Günümüzde özellikle Erzurum, Bayburt, Sivas, Diyarbakır, Trabzon gibi yöre kostümlerinde daha çok rastlandığı görülmektedir. (Bkz. Resim 33-34)

Resim 33-34 Köstek ve Saat

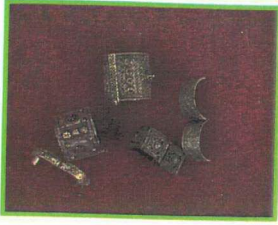
3.2.1.2. Hançer-Kama-Tütün Kesesi

Halk Oyunlarında kullanılan araçlar kısmında da anlatmış olduğumuz savunma amaçlı kullanılan araçlarda olduğu gibi hançer ve kama aynı görevler için kullanılabilecek aksesuarlardandır. Hançer ve kama hacim olarak diğer savunma araçlarından daha küçük olması nedeniyle aksesuar olarak kullanılmıştır. Gerek kadınların gerekse erkeklerin boyunlarına ya da kollarına taktıkları kolyelerin uçlarında sembolik olarak takıldığı görülmüştür. (Bkz. Resim 8)

Köstekli saat ile birlikte kostüm üzerine uyguladığı görülür. Yine erkek kostümünün bir parçası (aksesuarı) olan tütün tabakası genellikle gümüş ya da benzeri bir madenden yapılmış olup bazen ucuna geçirilmiş zincir ile omuza çapraz biçimde asılmak suretiyle kullanılırken zincirsiz olduğu zamanda ise kuşak içine sokularak muhafaza edilmektedir. Üzerinde nadide işleme örneklerinin verilmesinin yanında hayır dualarının da yazıldığı görülür. Günümüzde Diyarbakır, Trabzon, İzmir, Urfa gibi yöre kostümlerinde kullanılmaktadır.

3.2.1.3. Küpe-Bilezik-Hızma-Halhal-Yüzük-Saç Tokası

Tümü kadınların süslenme ve bezenme ihtiyaçlarından dolayı ortaya çıkmış olan aksesuarlardandır. Bu aksesuarların çeşitli madenlerden (altın, gümüş, boncuk, kıymetli taşlardan “akik”) ve değişik işleme tekniklerinde faydalandıkları görülmektedir. Bu teknikler telkari, oyma, örme ya da hasır işleme gibi tekniklerdir. Bu takılarla (aksesuarlar) ilgili bir çok eşsiz örnekler verilmiş ve Anadolu kadını tarafından çok sık kullanılmıştır. (Bkz. Resim 35-36-37-38)

Resim 35 Bilezik

Resim 36 Halhal

Resim 37 Küpe

Resim 38 Gümüş Takım

3.2.1.4. Şirik-Üçkor

Kadınların kofi ya da başlıklarının üzerine veya alın üzerine gelecek şekilde taktıkları bir aksesuardır. Genellikle gümüşten olanları tercih edilmiştir. Kofinin ya tepe kısmına ya da kofi etrafına sarılmış poşilerin üzerine gelecek biçimde ve bir bütünlük arz edecek şekilde kullanılır. Kadınların en kolay ve en çok kullandıkları ya da uyguladıkları bölge olarak kofi ya da baş bölgesi olmuştur. (Bkz. Resim 39-40)

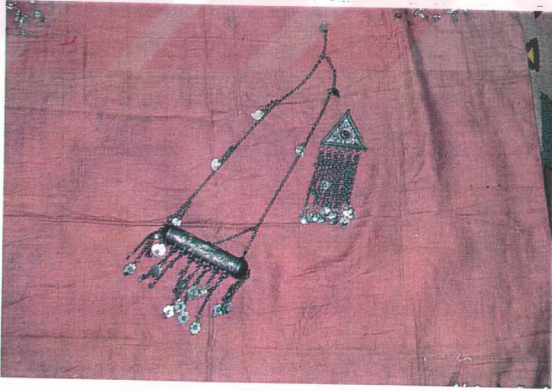
Resim 39 Şirik

Resim 40 Üçkor

3.2.1.5. Hamayıl-Muska

Saat ve tütün kesesinde olduğu gibi zincirin uç kısmına üçgen şeklinde bir parça deri, kumaş, gümüş ve benzeri maddelerden yapılmış ve içinde kullanan kişiyi kötülüklerden koruması için yazılmış muska (dua) bulunan bu aksesuar kolye gibi boyuna asılır ya da sağ veya sol omuz üzerine gelecek şekilde giysisine dikilerek kullanılır. (Bkz. Resim 41-42)

Resim 41 Hamayıl ve Muska

Resim 42 Hamayiller

3.2.1.6. Kemer-Kemer Tokaları

Özellikle kadın kıyafetleri içerisinde başlı başına bir yer tutan kemer ve kemer tokaları, dokuma, deri ve metallere üretilmek suretiyle meydana getirilmiştir. (Bkz. Resim 43)

Resim 43 Kemer ve Kemer Tokası

3.2.1.7. Gerdanlık

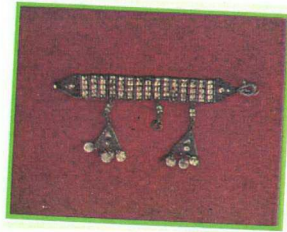
Kadınların boyun bölgesine taktıkları ve çeşitli kıymetli madenlerden üretilmiş bu tür takı ve aksesuarlar Anadolu kadının en çok kullandığı takılardan olmuştur. (Bkz. Resim 44)

Resim 44 Gerdanlık

3.2.1.8. Gıdıklık

Göğüslük gibi boncuk ile işlenmiş ve kadınlar tarafından boyuna takılan bir tür aksesuardır. (Bkz. Resim 45)

Resim 45 Gıdıklık

3.2.1.9. Tepelik

Başa takılan fesin üzerine tutturulur. Üst kısmı telkari işlemeli, çevresi gümüş paralardan oluşan saçaklarla süslüdür. Diğer adı taç'tır. Anadolu kadınının takarken en çok özendiği aksesuarlardan biridir.

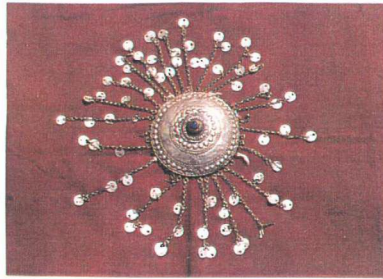
(Bkz. Resim 46-47-48)

Resim 46

Resim 47

Resim 48

3.2.2. Cam-Plastik ve Ahşap Aksesuarlar

Günümüzde bir çok araç ya da aksesuarın taklit edilmesinde tercih edilen bir madde olmuştur. Oyun (dans) sırasında kullanım kolaylığı sağlaması bakımından, sakatlanma ve yaralanma riskini ortadan kaldırmak amacı ile sıklıkla kullanılmıştır (Kılıç, kama, kurşun). Yine temin edilmesinde güçlükler yaşanan bazı aksesuarların yerine ahşaptan üretilen taklitleri ile sembolize edilmişlerdir.

3.2.2.1. Boncuk ve Nazarlık

Camdan üretilmiş aksesuarlar arasında cam boncuklar ve bu boncuklardan yapılmış her türlü aksesuarı sayabiliriz. Özellikle camdan üretilmiş nazar boncukları Anadolu yaşamında bir süslenme ve kötü ruhlara karşı korunmak, nazar değmesine karşı insanların üzerlerinde taşıdıkları nazar boncukları günümüzde de bütün canlılığı ile kullanılmaktadır.

Diğer bir adı muska olan bu aksesuar bir giysi (kostüm) üzerine takılmasının yanında başka bir şekli ile de evlerin girişine ve odalarda hemen görünecek biçimde asıldığı görülür. Ev için kullanılanlara üzerlik ya da nazarlık denir, ebatları ve biçimi itibarıyla farklılıklar gösterir. Nazarlık aynı zamanda nazar boncuğu adı verilen mavi renkli ve ortası nakışlı boncuklardan ve çeşitli şekillerde yapılmaktadır. (Bkz. Resim 49-50)

Resim 49 Nazar boncukları

Resim 50 Özerlik ya da Nazarlık

3.2.3. Örgü ve Dokuma Aksesuarlar

Özellikle Anadolu kadınının el işi maharetlerinin sergilendiği bu aksesuarlar çeşitli dokuma teknikleri kullanılarak ve değişik türden kumaş ya da zeminler üzerine uygulanmıştır.

Oya işlemeciliği Anadolu'da son derece yaygın olarak görülen bir el sanatı ve kadınlarımızın tüm duygu ve düşüncelerini aktardıkları bir haberleşme aracı niteliği günümüzde de korumaktadır. Özellikle gerek kadın gerekse erkek baş süslemelerinde oldukça fazla örnekler verilmiştir.

Yalnız baş süslemelerinde görülmeyip mendil kenarı, içlik olarak giyilen kadın yada erkek gömleklerinin yaka ve kol ağzlarına Anadolu kadını marifetlerini, el emeğini ve göz nurunu çok ince bir işçilikle sevdiklerine sunmuştur. Yine bu el işleri üretiminde oldukça fazla çeşitli renk ve ebatlarda boncuk kullanılmıştır. Daha çok Anadolu'nun batı bölgelerine gidildikçe zenginleşen motif ve teknikler doğu bölgelerde daha az görülmüştür.

3.2.3.1. Pazubant

Pazubant'a Erzurum'da (pasvant) derler. Pazubantlar gümüşten olduğu gibi kumaş ya da çeşitli bezlerden de yapılabilir. Kare, dikdörtgen, üçgen ya da oval biçimlerde savatlı* ve işlemeli, içinde ayet yazılı kutucuklar halinde yapıldığı gibi çeşitli derilerden de yapılanları, saraçlar tarafından renkli ibrişimlerle süslenmiştir. Son zamanlarda deri üstüne kırmızı ibrişim ya da simle işlenmiş ay yıldızlı pazubantlara da rastlanmaktadır.

Pazubant savaşta iyi silah kullanabilmesi için sağ kolun pazusu üstüne bağlanması geleneğine uyulurdu. Halen Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaygın olarak kullanılmaktadır.

3.2.3.2. Heybe

Hem kadınların hem de erkeklerin kostümlerinde kullanılabilen, dokumaya da örgü tekniğı ile yapılmış olan bu aksesuar içerisine yiyecek ve içecek türünden bir takım azıkların konulduğu bir tür saklama ve taşıma gerecidir. Heybelerin üzerinde çeşitli yöreye özgü motif ve işlemlerle bezendiğı görülür. (Bkz. Resim 51)

Resim 51 Heybe

* Savat: Gümüş üstüne özel bir biçimde kurşunla işlenen kara nakış.

3.2.3.3. Para Kесеі

Anadolu kadının el emeği ve göz nurunu birleştirdiği ürünlerden biri olan para keseleri çeşitli örgü teknikleri ile (tığ işi, şiş örgü, iğne işi gibi) meydana getirilmiştir. Erkeklerin kuşak üzerine gelecek biçimden omuzdan asarak ya da kuşağın bir yanına takılır. (Bkz. Resim 52-53)

Resim 52-53 Para Keseleri

3.2.3.4. Döşlük

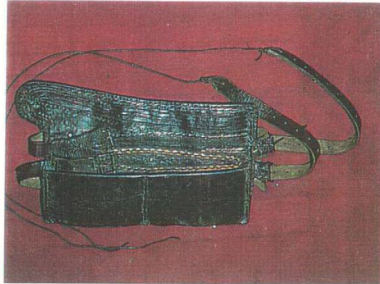
Boncuktan örülerek yapılmış ve bir kumaş zemin üzerine monte edilen döşlük kadının boyun kısmından göğüs altına kadar olan bölümü kaplayan bir aksesuardır. Boncuk olanı özellikle Kars ve Ardahan civarında kullanılırken diğer yörelerde ise aynı amaçla kullanılmak üzere farklı kumaş ya da malzemeden üretilmiş olanları da vardır. (Bkz. Resim 54)

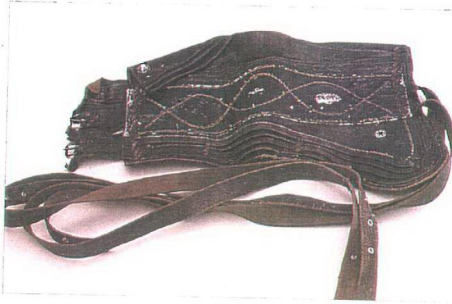
Resim 54 Döşlük

3.2.3.5. Silahlık

Erkeklerin kuşak üzerine gelecek biçimde bağladıkları deriden yapılmış ön tarafında cepleri olan silahların takıldığı bir aksesuardır. Arkadan iki kayışla bağlanarak kullanılır. Silahlığın ceplerine tütün kesesi, para kekesi, ağızlık v.b. konur. Tabanca koymak için özel bölümü vardır. (Bkz. Resim 55-56-57)

Resim 55 Silahlık

Resim 56 Silahlık

Resim 57 Silahlık

BÖLÜM 4. TÜRK HALK OYUNLARINDA KULLANILAN ARAÇ VE AKSESUARLARIN İŞLEVİ VE ANLAMLARI

Oyun içinde kullanılan araç ve aksesuarlar bazı oyunlarda araç işlevi görürken, bazı oyunlarda ise yalnız aksesuar işlevinin görmüştür.

Araçlar oyunun yalnız belirli bir bölümünde aktif rol oynarken, aksesuarlar oyun gösterisinin bütününde aynı oranda kullanılmıştır.

Bir nesne araç konumundan aksesuar konumuna, aksesuar konumundan da araç konumuna geçebilir. Oyun sırasında erkeğin kıza taktığı gerdanlık, önce araç konumundayken gerdanlığın boyuna takılmasından sonra aksesuar görevini yüklenmesi gibi. Mendil, silah, kama vb.)

4.1. ERKEK OYUNLARINDA KULLANILAN ARAÇ VE AKSESUARLAR

Erkek oyunlarında kullanılan araçlar büyüklük, ağırlık ve kullanım güçlüklerinden dolayı kadın oyuncuların kullandıkları araçlardan farklılıklar göstermektedir.

Bir genelleme yapılırsa yalnız erkeklerin oynadıkları oyunlar fiziksel güce dolayı oyunlar olup, tempo ve zorluk derecesi bakımından diğer oyunlardan belirgin bir biçimde ayrılmıştır.

Bu oyunlar solo ya da iki kişi tarafından oynandığı gibi gruptaki tüm oyuncuların katılımı ile de icra edilmektedir.

Oyun sırasında kullanılan araçtan dolayı genellikle oyuncular birbirlerinden bağımsız (ellerden tutmadan) olarak oynanır.

Sahne üzerinde kullanılan araçlar yalnız görsel olarak kullanılmıştır. Gerçek anlamda yüklendiği görevi ya da işlevi oyun sırasında sergilenmemiştir. Ancak sembolik olarak sanki o iş yapılmış gibi tasvir edilmiştir. (tüfek ile ateş edilmesi, orak ile ot biçilmesi vb.)

Erkek oyunlarında kullanılan aksesuarlar, erkeğin günlük yaşamı sırasında kullandığı kendi cinsi ait (erkeğe ait) bir takım öğeler kullanmışlardır. (tütün kesesi, fişeklik, köstek vb.) (Bkz. Resim 58-59-60)

Resim 58-59 Zeybek kostümü ve aksesuarları

Resim 60 Mendil kullanımı

4.2. KADIN OYUNLARINDA KULLANILAN ARAÇ VE AKSESUARLAR

Kadın oyunları erkek oyunlarına göre daha yumuşak ve küçük hacimli hareketlerden oluşmaktadır. Kadının fiziki gücü, toplumdaki konumu ve sosyal yaşam içinde yüklendiği görevi itibariyle oyun sırasında kullandığı araçlar daha hafif, küçük, taşınması kolay ve kullanım rahatlığı olan araçlardır.

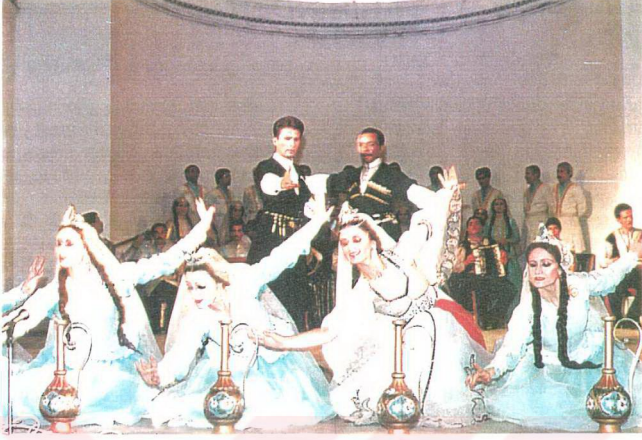
Yine kadınların kullandıkları aksesuarlar erkeklere nazaran daha çok çeşit ve zenginlik göstermektedir. Bunun en önemli nedeni kadının yaratılışı itibariyle süse ve süslenmeye olan merakı ve ilgisinden kaynaklanmıştır. (Bkz. Resim 61-62-63)

Resim 61 Elek-Bakraç-Mendil

Resim 62

Resim 63

4.3. ORTAK OYUNLARDA KULLANILAN ARAÇ VE AKSESUARLAR

Kadın ve erkek birlikte oyun sırasında kendilerine özgü aksesuarları kullanırken, araçlar arasında da bir bağıntı görülmüştür (Orak-Testi, Kaşık Mendil). Yalnız kadın oyunlarında ya da yalnız erkek oyunlarında olduğu gibi çeşitlilik göstermemektedir. Bazı oyunlarda ise erkeğin kullandığı araç kadının aksesuarı konumunda da görülmektedir (Yüzük, Gerdanlık).

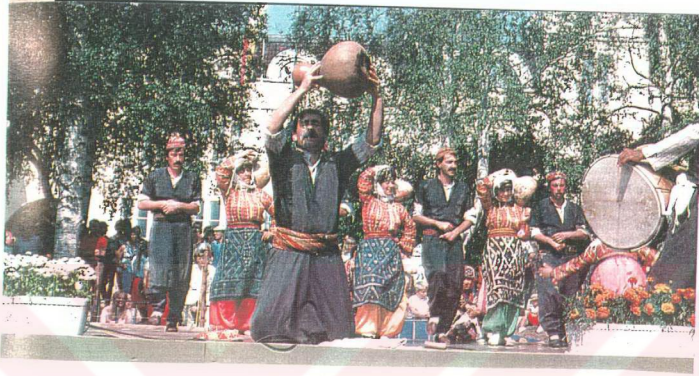
Mendil, kullanımı bakımından diğer araç ya da aksesuarlardan ayrı bir özellik taşımaktadır. Yörelere göre farklı biçim, boyut ve kullanım şekli itibariyle değişiklikler göstermektedir. Mendil ortak oyunlarda her iki oyuncu (kadın-erkek) için aynı görevi yüklediği de görülmektedir. (Bkz. Resim 64-65-66)

Resim 64

Resim 65

Resim 66

SONUÇ

Türk Halk Oyunlarında Kullanılan Araç ve Aksesuarların Anlam ve İşlevleri Üzerine İncelemeler konulu bu çalışma neticesinde konu ile ilgili daha önceden yapılan lokal ve sınırlı çalışmaların dışında konu ilk defa Türk Halk Oyunlarının genelini ele alan bir çerçevede değerlendirilmiş, elde edilen önemli bulgular ve sonuçlar aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır.

- Oyun (dans), aksesuar ve araç kombinasyonu yalnız Türk Halk Oyunlarında değil insanlık tarihi boyunca diğer kavimlerinde halk dansları içerisinde sürekli gelişen ve değişen biçimlerde güzel sanatların belki de en etkileyicisi olan dans açısından vazgeçilmez ve değişmez bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani dans, dansçı ve dans edilen mekanın bezeme ve bezetilme çabası sürekli güzeli yakalamak adına devam etmektedir.
- Halk Oyunlarının sergilendiği mekanları otantik ve geleneksel mekanlar olarak; köy meydanı, harman yeri, köye yakın oyun oynamaya müsait düz ve çimenlik araziler, geleneksel yayla şenliklerinin yapıldığı (Doğu Karadeniz Şenlikleri gibi) yüksek ve yeşil bölgeler, evlerin damı (çatısı), köy evleri içindeki büyük odalar şeklinde tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra Halk Oyunlarının daha profesyonel olarak sergilendiği kent mekanları ise; spor salonları, konser salonları, düğün salonları, turistik otellerin eğlence ve gösteri salonları ve şehir merkezlerindeki halka açık park ve meydanlar olarak belirlenmiştir.

- Yapılan incelemelerde Halk Oyunlarında kullanılan kostüm, aksesuar ve araç elemanlarının doğal olarak sergilenen dansların temasına ve amacına uygun biçimde tercih edildiği bundan dolayı araç gereç ve aksesuar donanımı üzerine gerek otantik boyutta gerekse günümüz şehirlerinde özel bir üretim alanı ve sektörü olduğu gözlenmiştir.
- Türk Halk Oyunlarında kullanılan araçlar; a) Metal Araçlar; (Altın, Kama, Bıçak, Hançer, Kılıç-Kalkan, Orak, Sini-Tepsi, Tabanca, Tırpan, Madeni Para, Yüzük, Zil, Tencere Kapağı, Mangal (Ateş) v.s.), b) Ahşap Araçlar, (Kaşık, Sopa, Asa, Değnek, Teşi Su Kabağı v.s.), c) Dokuma Aksesuarlar, (Mendil, Peşkir, Poşu, Yağlık, Keçe v.s.) olarak saptanmıştır.
- Yine Türk Halk Oyunlarında kullanılan aksesuarlar a) Metal Aksesuarlar; (Köstek, Saat, Hançer, Kama, Şirik, Kemer Tokası, Hamayıl, Muska v.s.), b) Cam Plastik ve Ahşap Aksesuarlar; (Nazar boncuğu Silahlık v.s.), c) Örgü ve Dokuma Aksesuarlar; (Pazubant, Nazarlık, Heybe, Para Kesesi v.s.) olarak saptanmıştır.
- Türk Halk Oyunlarının içinde kullanılan araç, aksesuar ve kostümlerin kadın ve erkek oyunlarında genellikle değişik kullanıldığı görülmektedir. Mesela erkek oyunlarında silah, tüfek, bıçak, kama gibi araçlar kullanılmışken kadın oyunlarında da Testi, Elek, Bakraç, Teşi gibi araçlar kullanılmıştır. Bunların haricinde gerek kadın gerekse erkek oyunlarında ortak kullanılan araç ve aksesuarların mendil, kaşık, mum gibi araçların kullanıldığı tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- [1] Müzik Ansiklopedisi , 1992. "Dans" C.2. , Saner Matbaacılık , Ankara
- [2] Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri C. 3- 4 Müzik, Oyun, Tiyatro, Eğlence Seminer ve Kongre Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara.
- [3] AND Metin , 1974 "Oyun Bügü" Türkiye İş Bankası Yay., Baha Matbaası , İstanbul.
- [4] AND Metin , 1944. "Türk Köylü Dansları" , İzlem Yayınevi , İstanbul.
- [5] ATAMAN Sadi Yaver , 1975. "100 Türk Halk Oyunu" Tifdurk Matbaası San. A.Ş., Yapı Kredi Bankası Kültür Yay. , İstanbul.
- [6] ATAMAN Ahmet Muhtar; 1947. "Musiki Tarihi"; Devlet Konservatuarı ve Gazi Eğitim Enstitüsü Ders Kitapları, Milli Eğitim Basımevi, Ankara.
- [7] ATILCAN İhsan Coşkun , 1991. "Erzurum Barları ve Yöresel Giysileri", Erzurumlular Kültür ve Dayanışma Vakfı Yay. , İstanbul.
- [8] AVŞAR Mehmet Emin , 1996 "Manisa Yöresinde Nişan Çiçeği ve Mendil Geleneği" , V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi , Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.

- [9] AY Gökten , 1990. "Folklorla Giriş", Pan Yayıncılık, İstanbul.
- [10] BAYKURT Şerif , 1995. "Anadolu Kültürleri ve Türk Halk Dansları"
Yeni Doğuş Matbaası , İstanbul.
- [11] BAYKURT Şerif , 1965. "Türk Halk Oyunları" , Başnur Matbaası ,
Ankara.
- [12] BAYKURT Şerif , "Türk Halk Dansları ve Anadolu Uygarlıkları",
III. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi ,
Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- [13] ÇAKIR Ahmet , 1996. " Araçla Oynanan Oyunlarımız Üzerine Bir
Atlas Denemesi" , V. Milletlerarası Türk Halk
Kültürü Kongresi , Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- [14] ÇELEBİOĞLU Emel, 1986. "Tarihsel Açından Evrensel Müziğe Giriş",
Üçdal Neşriyat , İstanbul.
- [15] ÇİLİNGİROĞLU Kemal , 1949. "Erzurum Oyunları 1" , T.F.A.D. C.1 ,
S.2, İstanbul
- [16] ÇİLİNGİROĞLU Kemal , 1949. "Trabzon ve Rize Oyunları" , T.F.A.D.
C.1 , S.5 , İstanbul
- [17] ÇİLSÜLEYMANOĞLU Selahattin , 1996 "Bartın Halk Kültürü" C.2-3 ,
Türk Tarih Kurumu Basımevi , Ankara.
- [18] EYÜBOĞLU İsmet Zeki , 1991. "Türk Dilinin Etimolojisi Sözlüğü" ,
Sosyal Yay., İstanbul.

- [19] GAZİMİHAL Prof.Dr. Mahmut Ragıp ,1991-1997. "Türk Halk Oyunları Kataloğu" , C.1-2 , Kültür Bakanlığı Yay. , Ankara.
- [20] GAZİMİHAL Prof.Dr. Mahmut Ragıp , 1961. "Kaşık ve Oyun" T.F.A.D. C.7. İstanbul.
- [21] GAZİMİHAL Prof.Dr. Mahmut Ragıp , 1952. "Çan Koroları ve Çingirtılı Oyunları" , T.F.A.D. C.2 , S.37, İstanbul.
- [22] GAZİMİHAL Prof.Dr. Mahmut Ragıp , 1960. "Türklerde Ağaç Kültürü ve Çaydı Çıra Oyunu" , T.F.A.D. C.6 , S.128. İstanbul.
- [23] GAZİMİHAL Prof.Dr. Mahmut Ragıp , 1954. "Kaşık Oyunu" , T.F.A.D. C.2 , S.37. İstanbul.
- [24] HUIZİNGA Johan , 1990. "Homo Ludens. Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme", (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay) Ayrıntı Yay., İstanbul.
- [25] İNAN AbdülKadir , 1986. "Tarihte ve Bugün Şamanizm" , Türk Tarih Kurumu Yay. , Ankara.
- [26] KAHVECİ Mücella , 1996. "Anadolu'da Tüylerle Hazırlanan Gelin Baş Giyimlerinden Bazı Örnekler" , V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi., Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- [27] MEMİŞOĞLU Fikret , 1960. "Elazığ Kılıç-Kalkan Oyunu" T.F.A.D. C.6. İstanbul.

- [28] ÖGEL Prof.Dr. Bahaddin , “Türk Kültür Tarihine Giriş”
C.1,2,3,4,5,6,7,8,9 , Kültür Bakanlığı Yay. Kültür
Eserleri 46 , Ankara.
- [29] ÖNGEL Hasan Basri , 1996. “Ritüel Kökenli ve Folklorik Özellikleri
Bakımından Köçeklik Geleneğimiz” ,
V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi ,
Kültür Bakanlığı Yay. , Ankara.
- [30] ÖRNEK Doç.Dr.Sedat Veyis , 1971. “100 Soruda İlkelerde Din, Büyü,
Sanat, Efsane” , Gerçek Yayınevi , İstanbul.
- [31] ÖZDER Yrd.Doç. Lale , 1996. “Orta Asya’dan Günümüze Kadar Kadın
Başlıkları ve Baş Süslemeleri Üzerine
İncelemeler” , V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü
Kongresi , Kültür Bakanlığı Yay. , Ankara.
- [32] SÖZER Vural , 1996. “Müzik Ansiklopedik Sözlük” ,
Remzi Kitapevi , İstanbul.
- [33] SÜMBÜL Muzaffer , 1997. “Halk Oyunlarını İşlevleri” , Folklor
Edebiyat Dergisi , S. 11 Eylül-Ekim , Eylül
Matbaacılık , Ankara.
- [34] SÜRÜR Ayten , 1996. “Geleneksel Kültürümüzde Mendil
Kullanma Geleneği” , V. Milletlerarası Türk Halk
Kültürü Kongresi , Kültür Bakanlığı Yay. , Ankara.
- [35] ŞENOL Ahmet , 1997. “Halk Kültürü Olarak Halk Oyunlarının
İç Dünyası ve Bu Pencereden Anlamı” , Folklor
Edebiyat Dergisi , S. 12 Kasım-Aralık , Eylül
Matbaacılık , Ankara.

- [36] TANSUĞ Sabiha , 1996. "Anadolu Giyiminde Şaman İzleri" ,
V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi ,
Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- [37] TÜRKOĞLU Sebahattin ,1969. "Bir Trakya Oyunu Mendil" , T.F.A.D.
C.12. İstanbul.
- [38] TÜRKOĞLU Sebahattin , 1996. "Kıyafet Haritaları ve Erkek
Kıyafetlerimizin Türkiye'deki Dağılımı Konusunda
Bir Harita Denemesi" , V. Milletlerarası Türk
Halk Kültürü Kongresi , Kültür Bakanlığı Yay.,
Ankara.
- [39] Türkçe Sözlük Türk Dil Kurumu Yay., İstanbul
- [40] YÖNETKEN Halil Bedii ,1966. "Bıçak Oyunu- Kılıç Kalkan Oyunu"
Derleme Notları , Orkestra Yay.,
Çeltük Matbacılık , İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

1971 yılında Kars'ta doğdu. İlkokul üçüncü sınıfa kadar aynı ilde okudu. Daha sonra ilk ve orta öğrenimini İstanbul'da tamamladı. 1991 yılı, İ.T.Ü. Türk Musikisi Devlet Konservatuarının açmış olduğu sınavı kazanarak, Türk Halk Oyunları Bölümü'nde üniversite öğrenimine başladı. 5 yıllık bir eğitim aldıktan sonra 1996 yılında İ.T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Türk Halk Oyunları Alanı'nda Yüksek Lisans Programına başladı ve eğitimini tamamladı. Bu arada çeşitli kurum ve kuruluşlarda Halk Oyunları alanında bir çok çalışmalara katıldı.